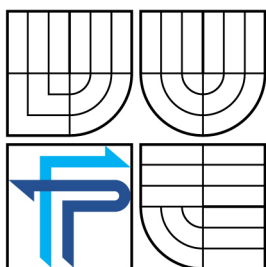

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA PODNIKATELSKÁ
ÚSTAV FINANCÍ

FACULTY OF BUSINESS AND MANAGEMENT
INSTITUTE OF FINANCES

SROVNÁNÍ MAKROEKONOMICKÉ VÝKONNOSTI ČR S VYBRANÝMI ZEMĚMI

COMPARISON OF CZECH MACROECONOMIC PERFORMANCE WITH SELECTED
COUNTRIES

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
BACHELOR'S THESIS

AUTOR PRÁCE
AUTHOR

JITKA ČECHOVÁ

VEDOUCÍ PRÁCE
SUPERVISOR

Ing. PAVEL BREINEK, Ph.D.

BRNO 2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Čechová Jitka

Daňové poradenství (6202R006)

Ředitel ústavu Vám v souladu se zákonem č.111/1998 o vysokých školách, Studijním a zkušebním řádem VUT v Brně a Směrnicí děkana pro realizaci bakalářských a magisterských studijních programů zadává bakalářskou práci s názvem:

Srovnání makroekonomické výkonnosti ČR s vybranými zeměmi

v anglickém jazyce:

Comparision of Czech Macroeconomic Performance with Selected Countries

Pokyny pro vypracování:

Úvod

Vymezení problému a cíle práce

Teoretická východiska práce

Analýza problému a současné situace

Vlastní návrhy řešení, přínos návrhů řešení

Závěr

Seznam použité literatury

Přílohy

Seznam odborné literatury:

FRANK, R. H., BERMANKE, B. S. Ekonomie. Praha: Grada. 2003. 1. vyd. 803 s. ISBN 80-247-0471-4

HELÍSEK, M. Makroekonomie. Základní kurz. 2. vyd. Slaný: Melandrium. 2002. 326 s. ISBN 80-86175-25-1

HOLMAN, R. Ekonomie. Praha: C. H. Beck. 2005. 4. vyd. 709 s. ISBN 80-7179-891-6

KLIKOVÁ, CH., KOTLÁN, I.: Hospodářská politika. Ostrava: Sokrates. 2003. 1. vyd. 275 s. ISBN 80-86572-04-8

MANKIW, N. G. Zásady ekonomie. Praha: Grada. 1999. 1. vyd. 764 s. ISBN 80-7169-891-1

VARADZIN, F. a kol.: Ekonomický rozvoj a růst. Praha: Professional Publishing, 2004. 1. vyd., 329 s. ISBN 80-86419-61-4

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Pavel Breinek, Ph.D.

Termín odevzdání bakalářské práce je stanoven časovým plánem akademického roku 2008/2009.

L.S.

Ing. Pavel Svirák, Dr.
Ředitel ústavu

doc. RNDr. Anna Putnová, Ph.D., MBA
Děkan fakulty

V Brně, dne 26.05.2009

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na analýzu ekonomické výkonnosti České republiky v komparaci s vybranými zeměmi. Cílem práce je zhodnocení výkonnosti ekonomiky ČR. K tomu má napomoci také srovnání se Slovenskem, Polskem a Maďarskem. Za tímto účelem jsou nejprve popsány základní makroekonomické ukazatele a následně provedena samotná analýza ekonomické výkonnosti zemí Visegrádské čtyřky od roku 1989 po současnost. Dále je provedeno celkové zhodnocení včetně formulace návrhů na zlepšení.

Abstract

The bachelor's thesis is focused on the analysis of the Czech Republic economic efficiency in comparison with selected countries. The goal of the thesis is the economic efficiency evaluation of the CR with help of its confrontation with Slovakia, Poland and Hungary. In order to make it, there are described basic macroeconomic indicators at first and then there is also made an analysis of the economic efficiency of all countries of the Visegrad Four since 1989. Then a general evaluation is made with formulation of recommendations for improvement.

Klíčová slova

Ekonomická výkonnost, HDP, hospodářský růst, nezaměstnanost, inflace, platební bilance.

Key words

Economic efficiency, GDP, economic growth, unemployment, inflation, balance of payments.

Bibliografická citace práce

ČECHOVÁ, J. *Srovnání makroekonomické výkonnosti ČR s vybranými zeměmi*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta podnikatelská, 2009. 69 s. Vedoucí bakalářské práce Ing. Pavel Breinek, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že tuto bakalářskou práci na téma „Srovnání makroekonomické výkonnosti ČR s vybranými zeměmi“ jsem vypracovala samostatně. Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná a že jsem v práci neporušila autorská práva (ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb. o právu autorském a o právech souvisejících s právem autorským, ve znění pozdějších předpisů).

V Brně dne 28. května 2009

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Ing. Pavlu Breinekovi, Ph.D. za čas, který mi věnoval, a za cenné rady a připomínky, jež významně přispěly k vypracování této bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD	9
1 ZÁKLADNÍ UKAZATELE MAKROEKONOMICKÉ VÝKONNOSTI	10
1.1 HDP.....	10
1.2 HOSPODÁŘSKÝ RŮST.....	13
1.3 NEZAMĚSTNANOST	16
1.4 INFLACE	19
1.5 PLATEBNÍ BILANCE	23
2 ANALÝZA MAKROEKONOMICKÉ VÝKONNOSTI ZEMÍ V4	25
2.1 VÝCHOZÍ SITUACE V ZEMÍCH V4.....	25
2.2 HOSPODÁŘSKÝ RŮST.....	29
2.2.1 <i>Dynamika růstu</i>	29
2.2.2 <i>Ekonomická úroveň</i>	32
2.2.3 <i>Faktory hospodářského růstu</i>	35
2.3 NEZAMĚSTNANOST	38
2.4 INFLACE	43
2.5 PLATEBNÍ BILANCE	49
3 ZHODNOCENÍ VÝKONNOSTI ČR A NÁVRHY NA ZLEPŠENÍ	54
3.1 NÁVRHY NA ZLEPŠENÍ.....	55
ZÁVĚR	58
POUŽITÁ LITERATURA	61
SEZNAM ZKRATEK A SYMBOLŮ	65
SEZNAM TABULEK, OBRÁZKŮ, GRAFŮ A PŘÍLOH	65
PŘÍLOHY	68

Úvod

Po sametové revoluci se v České republice odehrály významné změny. Totalitní režim byl nahrazen demokracií, což znamenalo také přechod od systému centrálního plánování hospodářství k tržním principům. Jak se Česká republika vyrovnala s touto transformací na makroekonomické úrovni a jak si vede ve srovnání s jinými státy - to je hlavní náplní této práce. Pro komparaci ekonomické výkonnosti byly vybrány Slovensko, Polsko a Maďarsko - země, které s ČR spojuje geografická poloha, dědictví socialismu s direktivním plánováním ekonomiky a úsilí o integraci do Evropské unie.

Cílem práce je tedy zhodnocení výkonnosti ekonomiky ČR. K tomu má napomoci rovněž srovnání s vybranými zeměmi.

Za tímto účelem budou nejprve popsány základní makroekonomické ukazatele jako východiska hospodářské politiky: Hospodářský růst, nezaměstnanost, inflace a platební bilance. Dále bude provedena analýza ekonomické výkonnosti těchto čtyř zemí (dále Visegrádské skupiny nebo V4) od výchozích podmínek v roce 1989 po současnost včetně komparace výsledků jednotlivých zemí. Ve vybraných kapitolách budou porovnány faktory ekonomické výkonnosti také s průměrem zemí Evropské unie.

Následně bude provedeno celkové zhodnocení výkonnosti české ekonomiky. Součástí práce budou rovněž formulace návrhů a doporučení na zlepšení ekonomické výkonnosti ČR.

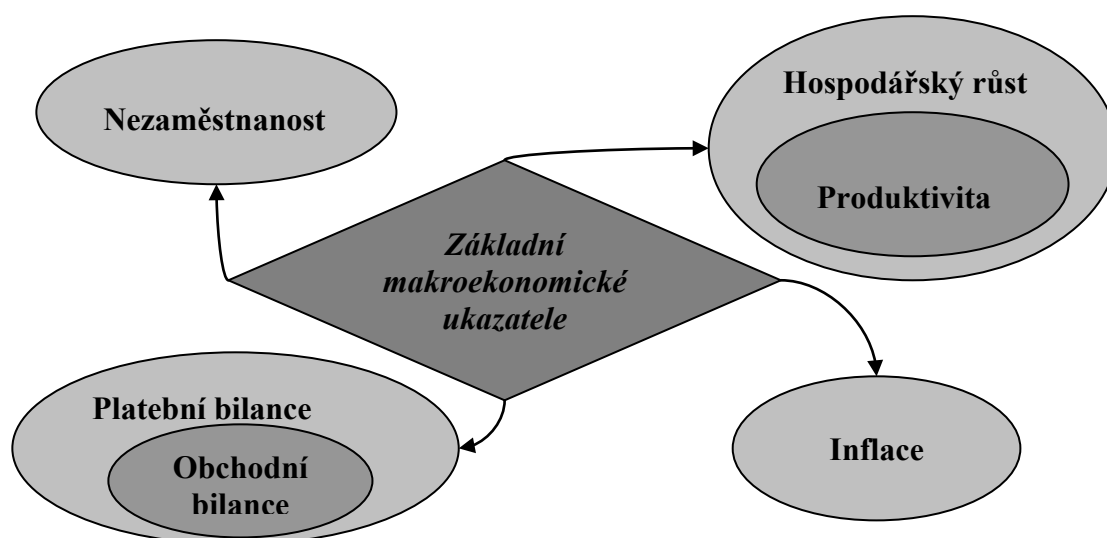
Hlavní metodou práce je popisná analýza makroekonomického vývoje s využitím statistických údajů mezinárodních institucí, zejména EBRD, IMF, OECD a Eurostatu. Podrobnější data o České republice jsou čerpána z tuzemských databází, především z ČSÚ, ČNB a MF ČR. Dále je použita metoda srovnávání dílčích ukazatelů z hlediska relativních i absolutních změn v čase. V souladu s cílem zahrnuje práce rovněž vzájemnou komparaci zemí V4 a částečně i srovnání se zeměmi Evropské unie.

Z důvodu nedostupnosti dat začínají některé časové řady později než rokem 1989 - to se týká převážně údajů o slovenské ekonomice.

Vzhledem k zaměření práce je celý text pro lepší názornost doplněn množstvím tabulek, grafů a obrázků.

1 Základní ukazatele makroekonomické výkonnosti

Výběr ukazatelů vychází ze základních cílů stabilizační hospodářské politiky. Těmi jsou vyvážený a stabilní růst ekonomiky, optimální využívání vlastních zdrojů, cenová stabilita a vnější rovnováha. Plnění těchto cílů se nejčastěji měří růstem HDP, mírou nezaměstnanosti a inflace a stavem účtů platební bilance. Proto jsou dále popsány právě tyto vybrané indikátory.

Obrázek 1: Základní makroekonomické ukazatele
Zdroj: Vlastní zpracování

1.1 HDP

Hrubý domácí produkt (HDP) je suma všech finálních výrobků a služeb vyrobených a poskytnutých v ekonomice za určité období (obvykle 1 rok). Vyjadřuje se v peněžních jednotkách. Významné je teritoriální hledisko – jedná se totiž o produkt vytvořený na území jednoho státu bez ohledu na to, zda byl vytvořen domácími nebo zahraničními subjekty. [3]

Jiným ukazatelem je **hrubý národní produkt** (HNP), který zkoumá produkci z hlediska vlastnictví vstupů – jedná se tedy o produkt vytvořený národními výrobními faktory bez ohledu na teritorium, kde byl vyroben. Jelikož se vlastnictví posuzuje obtížněji než místo výroby a lze jej tedy hůře statisticky podchytit a měřit, pracuje se převážně s HDP a i v této práci bude zkoumán zejména hrubý domácí produkt.

Další úskalí při výpočtu domácího produktu představuje opotřebení fixního kapitálu (zboží dlouhodobé životnosti). Podle tohoto hlediska rozlišujeme **hrubý domácí produkt** a **čistý domácí produkt (ČDP)**.

Vztah mezi hrubým a čistým domácím produktem se dá vyjádřit vztahem:

$$\text{ČDP} = \text{HDP} - \text{opotřebení}$$

Na rozdíl od čistého produktu v sobě tedy hrubý produkt nezahrnuje opotřebení kapitálu. Protože je však výpočet amortizace komplikovaný, používá se v praxi obvykle HDP.

Vzhledem k peněžnímu vyjádření HDP může dojít při jeho porovnávání v různých časových obdobích ke zkreslování vlivem růstu cenové hladiny – inflace. Podle způsobu nahlížení na tento problém rozlišujeme **nominální a reálný HDP**:

Nominální - vyjádřený v běžných (skutečných) cenách; ukazuje růst produkce i cen

Reálný – vyjádřený ve srovnatelných (stálých) cenách (např. cenách určitého výchozího - základního roku); ukazatel je tedy očištěný o inflaci a ukazuje pouze růst produkce

Reálný HDP bývá zpravidla nižší než nominální – je to způsobeno růstem cen v čase. Pokud by došlo k poklesu cen, reálný produkt by byl vyšší než nominální.

Způsoby měření HDP [4]

Pro měření HDP je možné použít tři metody, které vedou ke stejnému výsledku:

- **Produkční**
- **Důchodová**
- **Výdajová**

Produkční metoda spočívá v sečtení hodnoty všech výrobků a služeb vyrobených v určitém období. Započítají se jen výrobky vyrobené v příslušném roce, a to pouze jednou. Pokud výrobek vstupuje do procesu víckrát, započítáme do HDP pouze hodnotu přidanou zpracováním, tj. rozdíl mezi hodnotou jeho produkce a hodnotou jím používaných meziproductů.

Produktový přístup měření je schematicky součtem přidaných hodnot všech sfér hospodářství, tzn. zemědělství, průmyslu, stavebnictví, služeb a dalších odvětví.

$$\text{HDP} = \sum \text{přidaných hodnot}$$

Výdajová metoda vychází z teorie, že peněžní výdaje jednotlivých sektorů ekonomiky na nákupy finálních výrobků a služeb jsou rovny hodnotě tohoto zboží. Opět započítáme pouze výdaje na výrobky vyrobené v daném roce a bez meziproductů.

$$\text{HDP} = \text{agregátní výdaje} = C + I + G + X$$

C = výdaje na krátkodobou + dlouhodobou spotřebu a služby

I = investice do fixního kapitálu a do zásob + investice domácností do bytové výstavby

G = výdaje vlády na zboží a služby

X = čistý vývoz, tj. rozdíl mezi hodnotou vývozu do zahraničí a dovozu ze zahraničí

Důchodová metoda je založena na poznatku, že agregátní důchody jsou rovny agregátním výdajům, protože každý důchod je zároveň výdajem na spotřebu nebo investici. Dále platí, že agregátní výdaje se rovnají HDP, neboť tyto výdaje jsou současně příjmy firem za vyrobené a poskytnuté výrobky a služby. Z toho vyplývá, že:

$$\text{HDP} = \sum \text{důchodů}$$

Důchody rozumíme národní důchod a nepřímé daně. **Národní důchod** je příjem domácností a firem, patří sem odměny za práci, renty, úroky a zisky. Zisky se dělí na důchody vlastníků, odpisy a nerozdělený zisk.

Ačkoli odpisy a nerozdělené zisky nejsou osobními důchody, nahlížíme na ně jako na „důchody“ vlastníků firmy, neboť představují přírůstek jejich majetku. Nepřímé daně chápeme jako příjem státu. Přímé daně, které patří také mezi příjmy státu, jsou v tomto pojetí součástí národního důchodu – hrubých mezd.

Tabulka 1: Přehled metod měření HDP

Produkční metoda	Výdajová metoda	Důchodová metoda
suma přidaných hodnot:	agregátní výdaje:	agregátní důchody:
zemědělství, lesní a vodní hospodářství, těžba	spotřeba	nepřímé daně
průmysl, stavebnictví, nákladní doprava	investice	národní důchod: mzdy
služby veřejné a soukromé	veřejné výdaje	renty
věda a výzkum	čistý vývoz	úroky
		zisky
domácí produkt	= domácí produkt	= domácí produkt

Zdroj: HOLMAN, R. *Makroekonomie: Středně pokročilý kurz* (2004); upraveno

Reálný HDP vs. ekonomický blahobyt

Reálný HDP není totožný s blahobytem obyvatelstva, je pouze jeho nedokonalým měřítkem. Mezi faktory ovlivňujícími blahobyt, které se nezahrnují do HDP, patří například volný čas, mimotržní ekonomické služby (práce v domácnosti, nelegální činnosti), kvalita životního prostředí, kvalita života. HDP rovněž neodráží stupeň ekonomické nerovnosti v zemi. [1]

Přestože je HDP nepřesným ukazatelem blahobytu, patří mezi významné nástroje ekonomických analýz. Nezajímá nás tolik absolutní velikost produktu, nýbrž jeho změna v čase. Tempo růstu ukazuje, jak se mění ekonomická výkonnost země, zda ekonomika zažívá expanzi nebo recesi, v dlouhém období naznačuje trend hospodářského růstu.

1.2 Hospodářský růst

V předchozím textu již byl naznačen určitý vztah mezi HDP, blahobytem a hospodářským růstem. Hospodářský růst představuje zvětšování produkční kapacity země, její schopnosti vyrábět. Současně s ním roste také životní úroveň nebo-li blahobyt obyvatelstva. Hospodářským růstem rozumíme růst HDP na obyvatele. Není to sice ideální ukazatel ekonomického blahobytu, ale statistika nemá na výběr lepší alternativu, proto jej používá jako základní indikátor životní úrovně v zemi a stupně jejího ekonomického rozvoje.

Faktory hospodářského růstu

V zásadě existují pouze dva základní faktory produkční výkonnosti ekonomiky: Produktivita práce a podíl pracujících na populaci. Z toho plyne, že reálný HDP může růst jen do té míry, do jaké roste **produktivita práce** nebo **zaměstnanost**.

Změna podílu pracujících na populaci byla významná zejména ve 2. polovině 20. století, kdy došlo k výraznému nárůstu ve většině zemí. Příčinou byl rostoucí trend zaměstnanosti žen. V menší míře pak podíl pracujících na celkovém počtu obyvatel ovlivňuje složení populace (počet lidí v produktivním věku), nezaměstnanost a v některých zemích se do počtu pracujících promítá také vliv migrace obyvatel.

Růst zaměstnanosti má ale svoje hranice, a tak klíčovou roli v hospodářském růstu v dlouhém období hraje produktivita práce. **Hlavní faktory produktivity práce** jsou:

- **lidský kapitál**
- **fyzický kapitál**
- **technický pokrok**
- **přírodní zdroje**
- **politické a právní prostředí** [1]

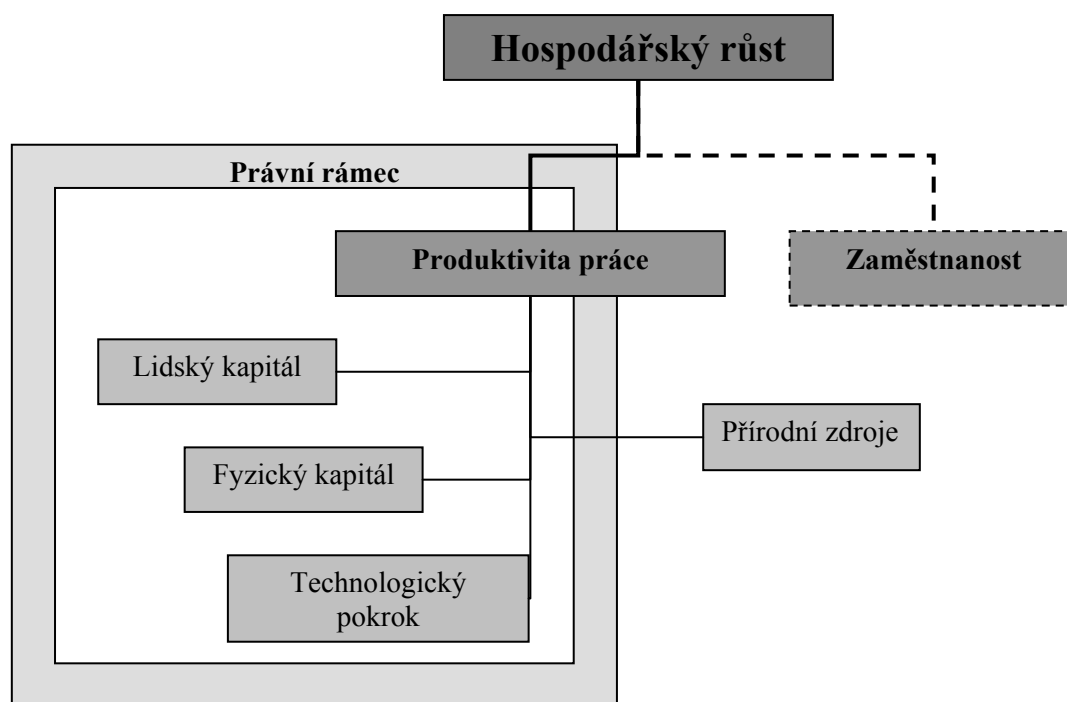
Lidský kapitál zahrnuje talent, vzdělání, výcvik, zkušenosti, dovednosti ale také zdraví pracovníků. Čím je vyšší, tím jsou pracovníci produktivnější. Lidský kapitál je výsledkem investovaného času, energie a peněz. Jedná se nejen o zvyšování kvalifikace jednotlivých zaměstnanců, ale také o rozvoj výzkumu a vědy a uplatnění jejich výsledků v produkčním procesu.

Fyzický kapitál jsou dlouhodobé kapitálové statky, které slouží k výrobě dalších statků. Řadíme sem budovy, stroje, zařízení aj. S růstem kapitálu se zvyšuje celková produkce a i průměrná produktivita práce. Ale čím více je kapitálu ve výrobním procesu, tím menší prospěch dodatečný kapitál přináší. Zvyšování produktivity cestou rozšiřování kapitálu je tedy omezené.

Technický pokrok je nejdůležitějším zdrojem růstu produktivity. Schopnost země vyvinout a použít nové a efektivnější technologie, zejména informační a telekomunikační, významně urychluje její hospodářský růst. Rozvoj dopravní infrastruktury napomáhá růstu trhu a firmy tak mohou těžit z komparativních výhod. Nové poznatky v medicíně zase umožňují lepší zdravotní péči a prodlužují průměrnou délku života.

Přírodní zdroje jako výrobní faktory také přispívají ke zvýšení produktivity, přesto však nejsou hlavním motorem hospodářského růstu. Patří sem zejména půda, energie a nerostné suroviny. Všechny přírodní zdroje kromě půdy se dají koupit na mezinárodních trzích. Tedy důležitější než jejich vlastnictví je umět je efektivně využít například pomocí moderních technologií.

Politické a právní prostředí je základem, na němž celá ekonomika stojí. Samotné bohatství přírodních zdrojů i s přispěním kvalitního lidského a fyzického kapitálu by nevedly k hospodářskému růstu bez existence soukromého vlastnictví a svobodných trhů. Jejich fungování motivuje k pracovní a investiční aktivitě, která je zdrojem růstu. Proto se také pomoc chudým zemím bez pevného právního rámce mívá účinkem.

Obrázek 2: Faktory hospodářského růstu
Zdroj: Vlastní zpracování

Meze růstu

Ekologové neustále varují před překotným hospodářským růstem a žádají trvale udržitelný růst. Ale vyšší ekonomická úroveň vytváří spíše zdroje pro zlepšení životního prostředí. Produkce v rozvinutých zemích využívá sofistikovanější technologie, které jsou šetrnější k využívání přírodních zdrojů. Vyspělé státy se také více soustředí na poskytování služeb než na průmyslovou výrobu, což má rozhodně pozitivní vliv na zlepšování životního prostředí.

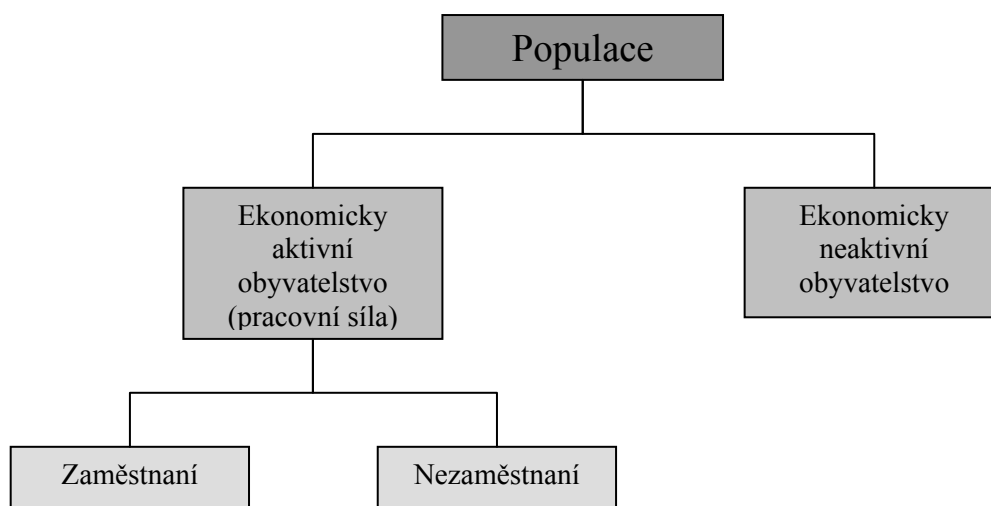
Potenciální omezení ekonomického růstu však představují celosvětové problémy, jako je globální oteplování nebo ničení deštných pralesů. Zde si již sám trh nevystačí a je třeba vytvořit mezinárodní mechanismus na řešení těchto problémů.

1.3 Nezaměstnanost

Dalším ukazatelem, kterým hodnotíme makroekonomickou výkonnost, je nezaměstnanost. Je to stav, kdy část pracovního potenciálu společnosti nenalézá uplatnění nebo dobrovolně o toto uplatnění neusiluje. Přesto však určitá míra nezaměstnanosti představuje rovnováhu na trhu práce. K tomuto ideálnímu stavu, nazývanému přirozená míra nezaměstnanosti, se ale ekonomika spíše jen přibližuje, a proto o nezaměstnanosti hovoříme spíše jako o makroekonomickém problému, který má nejen ekonomický, ale také společenský a politický význam.

Definice nezaměstnanosti a její měření [10]

Populaci země obvykle členíme na ekonomicky aktivní obyvatelstvo (pracovní sílu), tj. zaměstnané a nezaměstnané, a obyvatelstvo ekonomicky neaktivní.

Obrázek 3: Populace podle ekonomické aktivity

Zdroj: LIŠKA, V. *Makroekonomie* (2004)

Nezaměstnaní – všechny osoby, které dosáhly věku 15 let a v daném období souběžně splňovaly podmínky¹:

- nebyly zaměstnané
- aktivně hledaly práci
- byly připraveny k nástupu do práce (nejpozději do 14 dnů)

¹ Podle definice Mezinárodní organizace práce (ILO)

Aktivním hledáním práce se rozumí registrace na úřadu práce nebo soukromé zprostředkovatelný práce, dále hledání přímo v podnicích, využívání inzerce, podnikání kroků pro založení vlastní firmy, podání žádosti o pracovní povolení a licence a pod.

Zaměstnaní – všechny osoby starší 15 let, které patří mezi placené zaměstnané nebo zaměstnané ve vlastním podniku

Ekonomicky neaktivní obyvatelstvo – osoby, které nejsou zaměstnány a nejsou ekonomicky aktivní, např. děti, studenti, starobní důchodci, ženy v domácnosti apod.

Jestliže chceme určit výši nezaměstnanosti, můžeme ji vyjádřit absolutně, nebo (pro potřeby srovnávání) jako míru nezaměstnanosti. **Míra nezaměstnanosti (U)** je procentuální podíl počtu nezaměstnaných na ekonomicky aktivním obyvatelstvu.

$$U = \text{počet nezaměstnaných} / \text{ekonomicky aktivní obyvatelstvo} * 100$$

Míra nezaměstnanosti vs. skutečná nezaměstnanost

Podobně jako HDP není totožný s ekonomickým blahobytem, tak i statistické údaje o nezaměstnanosti poskytované úřady práce úplně neodpovídají reálné situaci. Skutečná nezaměstnanost bývá vždy o nějaké procento vyšší než registrovaná. Zde jsou některé z příčin těchto nepřesností:

- Ne každý, kdo je nezaměstnaný, musí být evidován na úřadu práce.
- Odrazení pracovníci², kteří už nehledají práci, se nepočítají mezi nezaměstnané.
- Mezi zaměstnanými pracuje řada lidí nedobrovolně pouze na zkrácený úvazek.
- Na druhou stranu jsou na úřadech evidováni uchazeči, kteří pracovat nechtějí - pouze předstírají, že práci hledají, aby mohli pobírat podporu v nezaměstnanosti

Typy nezaměstnanosti [10]

Z hlediska příčin vzniku dělíme nezaměstnanost na tři hlavní typy:

- Frikční
- Strukturální
- Cyklická

² Lidé, kteří by rádi pracovali, ale ani po usilovném hledání práci nenašli, a tak ztratili vůli dále hledat.

Frikční nezaměstnanost – dočasná nezaměstnanost, která je obdobím mezi opuštěním pracovního místa a nástupem do místa nového. Je důsledkem např. stěhování lidí, vznikem a zánikem firem. Jedná se o krátkodobou nezaměstnanost vyvolanou hledáním vhodných míst pro vhodné pracovníky.

Strukturální nezaměstnanost – vzniká v důsledku strukturálních změn v ekonomice, kdy se některá odvětví dostávají do útlumu a jiná naopak expandují. To znamená přesun zaměstnanců ze zmenšujících se odvětví do prosperujících, což však trvá déle než frikční nezaměstnanost. Tyto změny totiž vyžadují přizpůsobení pracovníků, například nutnost rekvalifikace na novou profesi.

Cyklická nezaměstnanost – je průvodním jevem všeobecné recese hospodářství, váže se tedy na hospodářský cyklus. Jedná se o nezaměstnanost více méně ve všech odvětvích. Zpravidla trvá tak dlouho jako hospodářský pokles a má tedy také vážnější sociální důsledky. Vzestup cyklické nezaměstnanosti je provázen významným snížením reálného HDP, a je proto ekonomicky velmi nákladný. Snížení tohoto typu nezaměstnanosti je tedy jedním z hlavních cílů makroekonomické politiky.

Překážky, které brání plné zaměstnanosti [10]

Trh práce je dynamický - lidé jsou propouštěni a najímáni, což má za následek existenci nezaměstnanosti. Její výkyvy jsou chápány jako kolísání kolem rovnovážného stavu, tj. **přirozené míry nezaměstnanosti**. Plná zaměstnanost je stav, kdy je nezaměstnanost právě na své přirozené míře. Regulace trhu práce ale tuto rovnováhu narušují, což vede ke vzniku strukturální nezaměstnanosti. Taková omezení jsou např.:

- **zákonem stanovená minimální mzda**
- **odbory a kolektivní vyjednávání**
- **vysoké a dlouho poskytované podpory v nezaměstnanosti**
- **vládní regulace – předpisy a normy uvalující náklady na zaměstnavatele**

Tyto negativní jevy nalézáme častěji na trzích práce v Evropě než v např. v USA. Evropské vlády stanoví pravidla v mnoha oblastech počínaje počtem týdnů dovolené, až po důvody, pro které může být zaměstnanec propuštěn. Minimální mzdy jsou v Evropě vyšší, odbory mocnější a podpory v nezaměstnanosti mnohem štedřejší než ve Spojených státech. Proto je také míra nezaměstnanosti v Evropě vyšší než v USA.

1.4 Inlace

Inlace je projevem makroekonomické nerovnováhy v oblasti cen. Průvodním znakem je růst všeobecné cenové hladiny neboli zmenšování kupní síly peněz.

Opakem inflace je **deflace** čili snižování cen. S ní se dnes setkáme jen velmi vzácně, obvykle v období hluboké deprese. Častější je pokles (decelerace) míry inflace - klesající procentní přírůstky cenové hladiny, tj. **dezinflace**.

Inlace také ztěžuje srovnávání ekonomických veličin v čase. Mnohem závažnějším problémem jsou ale náklady, které v důsledku inflace nese hospodářství.

Měření inflace

Výši inflace měříme pomocí míry inflace, která vyjadřuje tempo růstu cenové hladiny. K měření cenové hladiny se používají cenové indexy. Mezi nejpoužívanější patří:

- **Index spotřebitelských cen (CPI)**
- **Index cen výrobců (PPI)**
- **deflátor HDP**

$$\text{Míra inflace [\%]} = (P_t - P_{t-1} / P_{t-1}) \cdot 100$$

P_t představuje cenovou hladinu v určitém čase (roce) t vyjádřenou pomocí některého z cenových indexů (např. CPI) a P_{t-1} cenovou hladinu v předchozím období (roce).

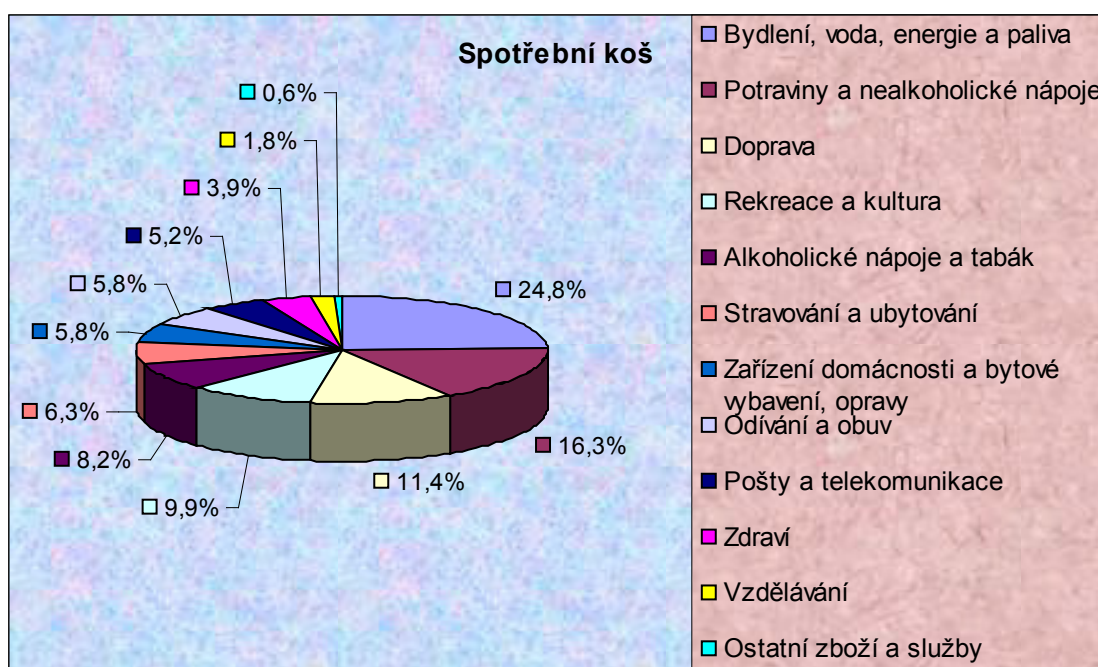
Index spotřebitelských cen (CPI) je vhodný ukazatel pro měření vlivu inflace na spotřebitele. Za tímto účelem statistika konstruuje tzv. spotřební koš³, který zahrnuje vybrané druhy zboží a služeb, které se významně podílí na struktuře spotřeby obyvatelstva. Druh a množství zboží a služeb v tomto koši se mění pouze jednou za několik let⁴, kdy dojde k výrazné změně spotřebních zvyklostí. Index CPI získáme tak, že náklady na zakoupení zboží a služeb zastoupených ve spotřebním koši v běžném roce porovnáme s náklady na pořízení stejného koše v základním roce. Mírou inflace se rozumí nárůst cenového indexu v běžném roce oproti základnímu roku.

³ Tento koš obsahuje celkem 729 položek o různé váze rozdělených do 12-ti skupin

⁴ V ČR byla revize spotřebního koše provedena naposledy v roce 2007.

CPI bohužel není úplně ideálním měřítkem životních nákladů. Prvním nedostatkem je *substituční zkreslení*, neboli nahrazování dražšího zboží levnějším, což ale index nebere v úvahu. Další problém vzniká při *zahrnování nových druhů statků*, čímž roste kupní síla, kterou ale pevně daný koš zboží není schopen postihnout. Zkreslení způsobuje i *neměřitelnost kvalitativních změn* tj., že zvýšení ceny je někdy znakem zvýšení kvality zboží a ne inflace.

V důsledku těchto problémů bývá CPI soustavně přeceňován v roční inflaci asi o 1%.

Graf 1: Struktura spotřebního koše v ČR

Zdroj: ČSÚ. *Indexy spotřebitelských cen - metodická příručka* (2009)

Index cen výrobců (PPI) je konstruován podobně jako CPI s pevnými váhami danými strukturou tržeb a měří ceny surovin, polotovarů i hotových výrobků jednotlivých odvětví. ČSÚ publikuje např. indexy cen stavebních prací, index cen průmyslových nebo zemědělských výrobců.

Deflátor HDP je nejkomplexnější ukazatel inflace, protože obsahuje ceny všech statků, z nichž je složen domácí produkt. Vypočítáme jej jako podíl HDP v cenách běžného roku a HDP v cenách minulého roku.

Kromě způsobu měření můžeme inflaci členit i podle dalších hledisek:

Inflace podle tempa

- Mírná (plíživá) – vzestup cenové hladiny za 1 rok do 10%
- Pádívá (cválající) – v desítkách % za rok; peníze ztrácí svou hodnotu
- Hyperinflace – nárůst o stovky nebo tisíce %; tempo růstu cen již nemá souvislost s tempem růstu výroby, národní měna přestává fungovat jako oběživo – používají se cizí platidla nebo naturální směna

Inflace podle projevu

- Otevřená – zjevná, změřitelná; nejběžnější typ inflace
- Skrytá – cenové indexy nevykazují skutečný růst cenové hladiny (zásahy státu do cen); může být i velký podíl stínové ekonomiky
- Potlačená - všeobecný převis poptávky a je-li bráněno cenám tento převis svým růstem eliminovat; není k dispozici potřebný sortiment, skupování nedostatkového zboží

Inflace podle příčin

Poptávková inflace (inflace tažená poptávkou) má prvotní impulz ve zvýšení některé složky agregátních výdajů, která vyvolá vyšší poptávku. Pokud se k tomu přidá zvýšení peněžní zásoby, dojde k růstu HDP nad potencionální produkt a k růstu cen. Ekonomika však nemůže trvale vyrábět nad úroveň potencionálního produktu, dojde k poklesu nabídky a ustálení HDP na rovnovážné úrovni, avšak při vyšší cenové hladině.

Nabídková inflace (inflace tlačena náklady) má příčinu v nákladových šocích. Obvykle se jedná o zvýšení mezd nebo cen základních surovin – např. ropy, což vyvolá snížení agregátní nabídky. Důsledkem je snížení reálného produktu, růst nezaměstnanosti a vyšší cenová hladina. To může vést k přinutit centrální banku k akomodaci peněžní zásoby, čímž se povzbudí poptávka, vzroste produkt, ale opět i cenová hladina.

Náklady inflace

Nabízí se domněnka, že náklady inflace představuje snížení reálné kupní síly peněz. Ale tak tomu není vždy – současně s růstem cen zboží dochází zpravidla i ke zvyšování mezd.

Skutečné náklady inflace jsou:

- Náklady ošoupaných podrážek
- Náklady jídelníčku
- Zamlžení cenových informací
- Změna daňové zátěže
- Přerozdělování bohatství
- Narušení dlouhodobých plánů

Náklady ošoupaných podrážek jsou přeneseně vyvolány častými cestami do banky nebo zavedením počítačového systému řízení hotovosti ve snaze držet nízký stav hotovostních peněz.

Náklady jídelníčku jsou náklady firem spojené s přeceňováním zboží. Zahrnují náklady na vytištění nových ceníků a katalogů, jejich rozesílání, inzerci, rozhodování o nových cenách a rovněž i náklady spojené se zmírňováním nespokojenosti zákazníků vyvolané změnami cen.

Zamlžení cenových informací vede k pokřivenému vnímání informací o tržní situaci, což může vést k nesprávné (neefektivní) alokaci zdrojů.

Změna daňové zátěže nastává tehdy, když se neindexují daňové odvody. Vyšší inflace odrazuje od spoření, což má za následek méně poskytnutých investic, které jsou předpokladem růstu. V případě progresivního zdanění příjmu může vést inflace k posunutí do vyššího daňového pásma.

Přerozdělování bohatství ve prospěch těch, kteří platí (dlužníci) na úkor těch, kterým je placeno (věřitelé nebo také příjemci fixních důchodů), je důsledkem zejména dlouhodobé a neočekávané inflace. Tento efekt vede k uzavírání krátkodobých smluv nebo k tendenci zakalkulovat očekávanou inflaci do dlouhodobých smluv.

Narušení dlouhodobých plánů je také nákladem inflace ve smyslu ztíženého plánování dlouhodobých investic firem nebo spoření občanů na důchod.

1.5 Platební bilance

Posledním ukazatelem makroekonomické výkonnosti, který bude analyzován, je platební bilance. Ta podává obraz o vnější ekonomické rovnováze země.

Obecně vyjadřuje sumu všech přijatých a poskytnutých plateb mezi subjekty národní ekonomiky a mezinárodním okolím za jednotku času (zpravidla jeden rok). Platební bilance je vedena na základě podvojného účetnictví, proto musí být jako celek vyrovnaná. [10]

Vyrovnanost platební bilance ale není totéž co rovnováha platební bilance. Rovnováhou se rozumí vyrovnanost stavu účtů, tj. vykazování minimálních schodků nebo přebytků na účtech platební bilance. Následující tabulka ukazuje, z jakých účtů je platební bilance sestavena a jaký vliv na ni mají jednotlivé toky:

Tabulka 2: Struktura platební bilance v ČR

Účet	Bilance	Kredit. položky (+)	Debet. položky (-)
A: BĚŽNÝ ÚČET	obchodní bilance bilance služeb bilance výnosů běžné převody	export příjmy výnosy příjmy	import výdaje náklady výdaje
B: KAPITÁLOVÝ ÚČET		příjmy	výdaje
C: FINANČNÍ ÚČET	přímé investice portfoliové investice ostatní investice	příliv do země	odliv ze země
D: CHYBY, OPOMENUTÍ, KURZOVÉ ROZDÍLY		+	-
E: DEVIZOVÉ REZERVY		nárůst	pokles

Zdroj: ŽÁK, M. *Hospodářská politika* (1997)

Běžný účet

Obchodní bilancí se rozumí dovoz a vývoz zboží nebo také zahraniční obchod. Společně s **bilancí služeb** tvoří rozhodující součást běžného účtu. **Výnosy** jsou důchody (mzdy, zisky, úroky) placené ze zahraničí a do zahraničí. **Transfery** chápeme jako jednostranné převody zboží a peněz bez protihodnoty, např. dary, dědictví.

Kapitálový účet

V bilanci kapitálového účtu jsou zachyceny veškeré transakce související s migrací obyvatelstva, s promíjením dluhů a s převody vlastnických práv k fixním aktivům. Dále pak převody nefinančních hmotných aktiv a nehmotných práv.

Finanční účet

Finanční účet⁵ tvoří dovoz a vývoz kapitálu. Příjmy prostředků jsou chápány jako kapitálový import a naopak. Přímé investice účtují o nákupech (prodejích) převážně akcií, portfoliové o mezinárodním obchodování s obligacemi. Ostatní investice jsou zejména úvěry státního finančního a nefinančního sektoru ekonomiky.

Chyby, opomenutí a kurzové rozdíly

Vzhledem k nutnosti udržet účetně vyrovnanou platební bilanci a k nepřesnosti řady transakcí, jsou mnohé pouze odhadovány. Proto dochází k započítávání neobjasněných příspěvků, pro které je vyčleněna tato položka .

Devizové rezervy

Jsou-li v souhrnu předchozí bilance nevyrovnané, nákup nebo prodej deviz slouží jako vyrovnávací položka tohoto schodku nebo přebytku. Jejím použitím se tedy bilance číselně vyrovná, ale původní nerovnováhu to neovlivní. Mechanismem, který uvádí platební bilanci do rovnováhy, je plovoucí měnový kurz.

Z účtů platební bilance mají největší význam běžný účet a finanční účet. Na výsledku běžného účtu se nejvýrazněji podílí položka obchodní bilance. Z položek finančního účtu se na platební bilanci nejvíce projevují toky přímých zahraničních investic.

⁵ Do roku 1995 pohyb kapitálu zachycoval kapitálový účet. Od roku 1995 je součástí finančního účtu; kapitálový účet zahrnuje pouze nevýznamné kapitálové transfery, které se vyčlenily z běžného účtu.

2 Analýza makroekonomické výkonnosti zemí V4

Obrázek 4: Státy Visegrádské skupiny

Zdroj: NÁDVORNÍK. *Mapa členů Visegrádské skupiny*, 2006

2.1 Výchozí situace v zemích V4

Ačkoliv je práce zaměřena na hodnocení výkonnosti zemí V4 přibližně od začátku 90. let po současnost, je zapotřebí nejprve stručně charakterizovat stav ekonomik již na konci 80. let, kdy došlo k zásadním změnám ekonomického uspořádání. Pozice, ze kterého ekonomiky vycházely, a také později zvolená strategie transformace do jisté míry předurčily směr budoucího vývoje sledovaných makroukazatelů.

Společným rysem tehdejšího Československa, Polska a Maďarska bylo centrálně plánované uspořádání ekonomik. Hospodářství bylo řízeno plány, které (na rozdíl od trhu) nebyly schopné zajistit rovnováhu mezi poptávkou a nabídkou. Centralizace ekonomického rozhodování vedla k neefektivní alokaci ekonomických zdrojů.

Ekonomický růst byl založen na extenzivních faktorech, tedy na přidávání dodatečných zdrojů a nikoliv na zlepšení efektivity nebo produktivity práce. Tento systém nepodněcoval iniciativu, inovační úsilí a technický pokrok a nakonec vedl k hospodářské stagnaci, technologické zaostalosti, zhoršování životního prostředí, nedostatečnému uspokojování některých potřeb a nespokojenosti občanů. Ekonomické zaostávání přispělo ke kolapsu socialistického zřízení.

Prakticky všechny ceny (mzdy, úrokové míry, měnový kurz) byly stanovovány administrativně centrem, nemohly plnit své informační, alokační a motivační funkce - neodrážely tedy nic, co by mohlo působit jako vodítko pro efektivní hospodaření, a to jak na podnikové, tak i na centrální úrovni. Dále tyto ceny byly pokřiveny nejednotnými daněmi a různými dotacemi a subvencemi. Důsledkem regulace spotřebitelských cen byl tzv. fenomén potlačené inflace: Převis agregátní poptávky nad nabídkou se neprojevoval v inflaci, nýbrž v nedostatku zboží na trzích.

Země byly součástí velkého společného trhu – Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), který koordinoval obchodní toky zemí mezi sebou. Zahraniční obchod byl monopolizován skrze podniky zahraničního obchodu, které byly stejně jako ostatní části ekonomiky řízeny dovozními a vývozními plány.

Trh práce byl na jedné straně charakterizován nedostatkem pracovníků v určitých oborech, na druhé straně v řadě sektorů přetrvávala obrovská přezaměstnanost. Otevřená nezaměstnanost z důvodu komunistického cíle plné zaměstnanosti a všeobecné povinnosti pracovat fakticky neexistovala.

Na druhé straně tento systém nabízel lidem relativní jistotu práce, sociálního zabezpečení, bydlení a cenovou stabilitu.

Přestože všechny zkoumané země patřily k tzv. východnímu bloku a fungovaly na základě centrálního plánování, výchozí podmínky pro transformaci a následný vývoj hospodářství byly odlišné. Ve spojení s dalšími faktory z toho vyplývají relativní pozitiva a negativa počátečního stavu ekonomiky jednotlivých zemí.

Specifika Československa

Mezi faktory zvýhodňující ČSR rozhodně patřila geografická poloha – pozice uprostřed Evropy s dlouhou hranicí s Německem a Rakouskem byla příznivá pro

budoucí vývoj zahraničního obchodu a další kontakt se západními zeměmi. Silnou stránkou byla makroekonomická stabilita: Zásadou tradičně restriktivní politiky byl v Československu nízký veřejný i zahraniční dluh a mírná inflace⁶. Nerovnováha mezi agregátní poptávkou a nabídkou také nebyla tak výrazná jako v jiných zemích východního bloku⁷. Dalším pozitivem byla poměrně vysoká úroveň pracovní síly, zejména v technických oborech. Výhodou byla i relativně vysoká ekonomická a životní úroveň – Československo bylo společně s NDR nejvyspělejší součástí socialistického bloku, byla zde také rozvinutější infrastruktura a nižší podíl zemědělství v ekonomice.

Naopak mezi slabé stránky ČSR patřily výchozí mikroekonomické podmínky. Československo bylo ukázkou nejsilnějšího centrálního plánování. Výrazné zásahy státu do všech sfér hospodářství, neexistence konkurence a malá možnost ovlivnit rozhodovací proces vedly k nedostatečné iniciativě tržních subjektů. Dalším negativem byl vysoký podíl průmyslu a jeho struktura (preferován zbrojní a těžební průmysl).

Specifika Polska a Maďarska

V těchto zemích již v předrevolučním období proběhly určité tržní reformy jako decentralizace rozhodování nebo dílčí liberalizace cen (viz Tabulka 3). Na rozdíl od Československa zde také existoval soukromý sektor.

Mezi negativa výchozí situace patřila výrazná makroekonomická nerovnováha – permanentní deficity platební bilance i státního rozpočtu měly za následek rostoucí zadluženost – zejména zahraniční dluh byl na konci 80. let velmi vysoký. Obě země se také potýkaly s nahromaděným měnovým převisem a s hyperinflací.

Tabulka 3: Reformní opatření v jednotlivých zemích

Reformní opatření	Maďarsko	Polsko	Československo
Zrušení závazných plánů	1968	1982	1990
První kroky k liberalizaci cen	1968	1957,1975	1991
Svoboda podnikání	1982	bez omezení	1991
Vstup do MMF a SB	1982	1986	1990
Zákonodárství o bankrotech	1986	1983	1991,1992
Dvoustupňové bankovníctví	1987	1988	1990

Zdroj: ŽÍDEK, L. *Transformace české ekonomiky* (2006)

⁶ Nízká míra inflace se týkala jak oficiální otevřené, tak i skryté.

⁷ Nízký měnový převis znamenal také nižší potlačenou inflaci.

Po roce 1989 stály bývalé komunistické státy Evropy před úkolem transformovat své ekonomiky na tržní kapitalistické systémy - tedy takové, které mají volné tržní ceny, volný vstup na trhy a soukromé vlastnictví. První fází k této přeměně byla liberalizace a stabilizace ekonomiky. Následovala privatizace a restrukturalizace podniků.

Při hledání optimální strategie transformace se země V4 rozhodovaly mezi dvěma rozdílnými přístupy - tzv. šokovou terapií a gradualismem. Šoková terapie spočívala v rychlé liberalizaci trhů a jejich otevření zahraniční konkurenci i za cenu přechodného hospodářského poklesu. Nebezpečím byla také hrozba nekontrolovatelného růstu cen po jejich uvolnění, proto musela být doprovázena tvrdými stabilizačními opatřeními v podobě rozpočtové a měnové restrikce, regulací mezd a devalvací měny. Gradualisté požadovali, aby liberalizace probíhala postupně a pomalu, aby se tak předešlo výraznějšímu hospodářskému poklesu spojeného s růstem nezaměstnanosti a prudkým zvýšením cen. Ekonomika pak bude mít možnost adaptovat se na nové podmínky bez nutnosti drastických stabilizačních opatření.

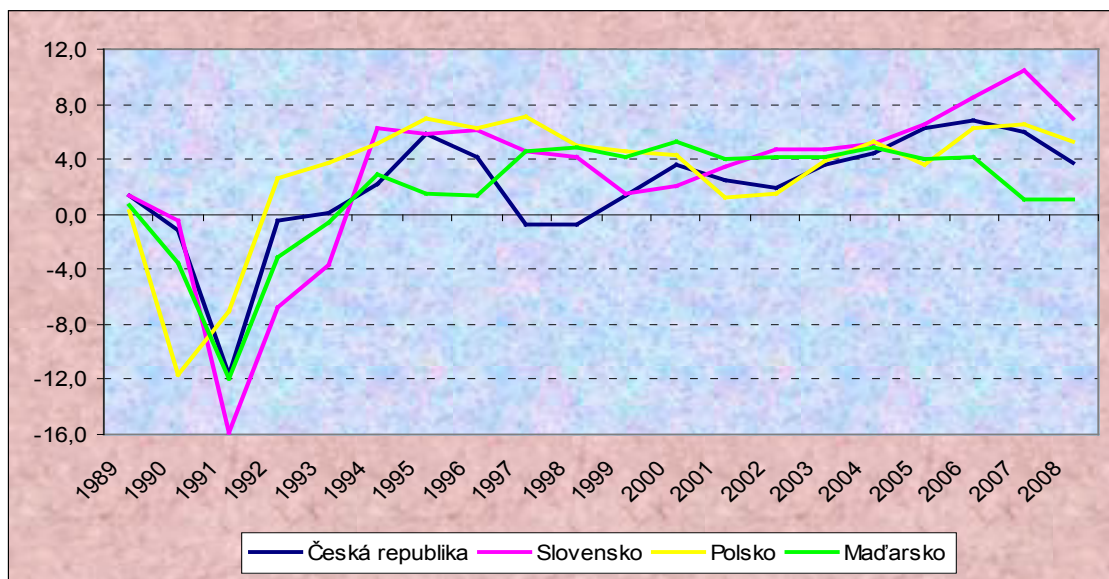
Volba strategie se odvíjela od předchozího vývoje. V Polsku a Československu, kde byla revoluce vedena proti bývalému režimu, se na transformaci pohlíželo jako na pokračování a dovršení protikomunistického převratu. Šoková terapie představovala radikální dokončení revoluce. Zato v Maďarsku byli obyvatelé s dosavadním liberálnější režimem relativně spokojeni. Od vývoje po roce 1989 očekávali spíše pokračování dosavadních tržních reforem nežli prudké změny, a proto jim více vyhovovala gradualistická metoda.

Na přelomu 80. a 90. let skončilo pro všechny zkoumané země dlouhé období socialismu, který byl spojen s centrálním řízením ekonomiky. Napravit nedostatky tohoto systému – přejít od direktivních plánů ke svobodným trhům, se ukázalo jako běh na dlouhou trať. Přestože se všechny státy musely vyrovnat s dědictvím centrálně plánovaného hospodářství, ve výchozích podmínkách k transformaci mezi nimi byly určité rozdíly: Československo mělo výhodnější startovní pozici ve stabilní ekonomice a vyšší životní i ekonomické úrovni. Polsko a zejména Maďarsko zase byly napřed s tržními reformami a soukromým podnikáním. Rozdílný byl rovněž přístup k transformaci: Československo s Polskem zvolily šokovou terapii, zatímco Maďarsko se rozhodlo pro metodu gradualismu.

2.2 Hospodářský růst

2.2.1 Dynamika růstu

Z grafu je patrné, že na konci 80. let ještě všechny státy V4 dosahovaly kladných hodnot ekonomického růstu. Počátkem 90. let se ale žádná ze zemí nevyhnula ostrému hospodářskému poklesu, tzv. transformační recesi. Faktory poklesu můžeme najít na poptávkové i nabídkové straně ekonomiky, ale vliv poptávky převažoval.

Graf 2: Meziroční změny HDP v %

Zdroj: EBRD

Nejvyšší podíl na poklesu výkonu měl bezesporu rozpad trhů RVHP. Nalezení nových trhů nebylo přitom snadné, protože západní trhy byly mnohem náročnější na kvalitu produkce. V zemích, které prováděly šokovou terapii, se na hospodářském propadu podepsal také pokles spotřebitelské poptávky. Domácnosti musely omezit svou spotřebu, neboť se jim značně snížily reálné mzdy v důsledku rychlé liberalizace cen. Ve všech zemích V4 došlo rovněž k poklesu investic v důsledku nejistoty z budoucího vývoje a restrikcí monetárních politik (omezení poskytování úvěrů). Podniky navíc přišly o dotace, probíhaly strukturální změny a panovala neurčitost ohledně následné formy vlastnictví.

Dalším problémem byla nevhodná struktura hospodářství. V Československu to byl naddimenzovaný průmysl na úkor sektoru služeb, v Polsku a Maďarsku zase příliš vysoký podíl zemědělství. Pokud mělo dojít k nápravě tohoto stavu, bylo

pravděpodobné, že některé výroby budou muset zaniknout. Z výše zmíněných důvodů se recesi nevyhnulo ani Maďarsko se svým gradualistickým přístupem.

V zemích, kde proběhla šoková terapie, došlo také k výraznému snížení spotřeby. Cenový skok na počátku transformace byl totiž doprovázen mnohem menším vzestupem nominálních mezd, tudíž reálné mzdy značně klesly. Na straně nabídky se projevil růst cen vstupů, ztráta dotací a nepřipravenost a neschopnost podniků adaptovat se na nové podmínky.

Tabulka 4: Meziroční změna reálných mezd [%]

	1990	1991	1992	1993
Česká republika	-5,4	-23,7	10,1	4,1
Slovensko	5,9	-25,5	8,9	-3,9
Polsko	-24,4	-0,3	-2,7	-1,8
Maďarsko	-3,5	-6,8	-1,5	-4

Zdroj: HOLMAN, R. *Transformace české ekonomiky* (2000)

Pokles výkonu v první fázi transformace ale pravděpodobně nebyl tak velký, jak uvádí oficiální statistiky. Do výsledků nebylo možné promítnout rychlý růst kvality produkce. Další příčinou nespolehlivosti dat byly rychlé strukturální změny. Zatímco útlum v průmyslu a zemědělství byl snadno změřitelný, expanzi v oblasti služeb, zejména rozvoj drobného soukromého podnikání, bylo pro statistiku obtížné podchytit. Lze předpokládat, že tento faktor byl silnější v Československu, kde před rokem 1989 neproběhly žádné tržní reformy. Naopak menší vliv měl pravděpodobně v Polsku a Maďarsku, kde již sektor soukromých služeb existoval.

Zajímavý je rozdíl v hloubce poklesu mezi státy Československé federace. Lze se domnívat, že za hlubšími propady slovenského hospodářství stojí mírně odlišná struktura. Na Slovensku byl větší podíl těžkého a zejména vojenského průmyslu. Následná restrukturalizace tedy měla na slovenské hospodářství výraznější dopad než v případě české ekonomiky.

V letech 1992-1994 se všechny sledované země postupně vymaňovaly z transformační krize a začaly dosahovat kladných hodnot hospodářského růstu. Jako první se odrazilo ode dna Polsko, jelikož liberalizaci s bolestnou stabilizací ekonomiky uskutečnilo již v roce 1990. V roce 1993 se začala zvedat také česká ekonomika.

Tento rok byl významný i z hlediska rozdělení Československa na Českou republiku a Slovensko. S tím souvisí také téměř čtyřprocentní rozdíl v růstu HDP (ČR růst o 0,1%, SR pokles o 3,7%). Ten byl způsoben ukončením transferů, které do té doby každoročně plynuly z české části federace na slovenskou.

Rozdělení Československa mělo ale negativní dopad i na ČR. Obě země musely vynaložit nemalé prostředky na rozdělení administrativy, jednotlivých resortů státu, federálního majetku nebo tisk nových bankovek a dokladů. V důsledku nárůstu nejistoty došlo také k omezení přílivu zahraničního kapitálu. Odhaduje se, že negativa spojená s rozdělením ČSFR měla v obou zemích za následek snížení růstu HDP ještě v následujících dvou letech.

V roce 1994 růst výkonu zaznamenaly také Slovensko a Maďarsko. V následujících letech došlo k poměrně dynamickému růstu. Základním faktorem byl vzestup poptávky, zejména růst investic. Svou roli hrála i pozitivní očekávání ekonomických subjektů spojená s rychlým postupem reforem (neplatilo v Maďarsku). Většina investic směřovala do infrastruktury a zlepšení stavu životního prostředí. Tyto potřeby nebyla schopna pokrýt nabídka domácích úspor, docházelo proto k přílivu zahraničního kapitálu. Ten byl nejvyšší v Maďarsku, především zásluhou privatizace státního majetku do zahraničních rukou.

Signálem úspěšnosti reforem v České republice bylo její přijetí jako první postsocialistické země do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Výrazem kreditu bylo také udělení investičního ratingu společností Standard & Poor – obojí v roce 1995. Hospodářský vzestup dosáhl svého vrcholu a úspěch české transformace byl dáván za vzor ostatním postkomunistickým zemím.

V roce 1997 ale v ČR došlo k ochlazení ekonomiky. Příčin bylo více: Měnová restrikce, pokles tempa růstu v Německu a dalších zemích EU, nominální zhodnocování koruny a katastrofální záplavy⁸. Následná restriktivní opatření fiskální a zejména monetární politiky krizi prohloubila a česká ekonomika se dostala do recese.

Po roce 1999 se hospodářství ČR dostalo do fáze vzestupu, který kulminoval v roce 2006. V dalších letech je již patrné ochlazování přehřáté české ekonomiky a v roce 2008 se začíná projevovat vliv finanční krize v zahraničí, což se odráží ve výrazném poklesu tempa růstu ve srovnání s předchozími roky.

⁸ Vliv povodní byl odhadován na cca 1% HDP. [17]

V ostatních státech V4 docházelo také k výkyvům v tempech růstu ekonomik, které ale nikdy nevyústily do recese, jak tomu bylo v případě České republiky. U všech analyzovaných zemí je však patrný rostoucí trend výkonnosti, zejména s blížícím se rokem 2004, kdy byla Visegrádská skupina přijata do Evropské unie. Na konci sledovaného období se všechny země V4 sjednocují ve fázi zpomalování růstu, který je zapříčiněn příchodem celosvětové hospodářské krize, a lze tedy očekávat další zvolnění tempa růstu (případně pokles) i v následujících letech.

Tabulka 5: Průměrná tempa růstu HDP [%]

	1989-2008	1989-1993	1994-1998	1999-2003	2004-2008
Česká republika	2,0	-2,4	2,2	2,6	5,5
Slovensko	2,8	-5,1	5,4	3,3	7,5
Polsko	3,0	-2,4	6,1	3,1	5,4
Maďarsko	1,7	-3,7	3,0	4,4	3,0

Zdroj: EBRD; vlastní výpočty

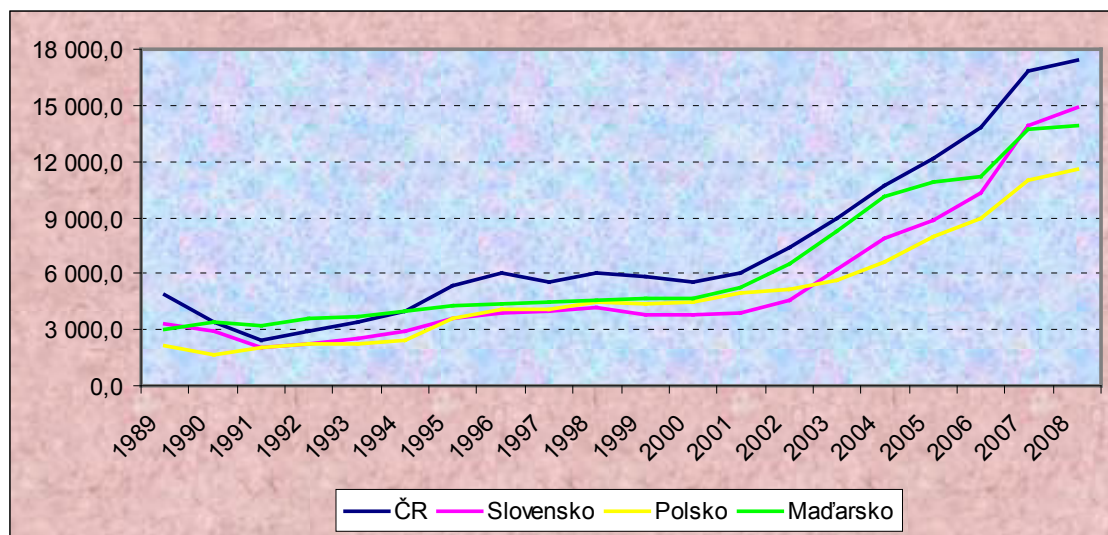
Z hlediska dynamiky růstu si nejlépe vedly Polsko a Slovensko. Podstatně slabší růst vykázaly ČR a Maďarsko. Hospodářský propad na počátku transformace se nevyhnul žádné zemi, zvolená transformační strategie na hloubku poklesu neměla vliv. V České republice se ještě na trendu růstu negativně projevila měnová krize na konci 90. let. V posledních letech nejrychleji rostla ekonomika Slovenska, o něco pomaleji ČR a Polsko. Nejnižší tempo růstu vykazovalo Maďarsko.

2.2.2 Ekonomická úroveň

V souvislosti s hospodářským růstem je třeba porovnat nejen relativní, ale také absolutní změny ve vývoji ekonomik zemí Visegrádské skupiny. Významná je zejména ekonomická úroveň zkoumaných států, tj. absolutní výše HDP na osobu.

Z Grafu 3 jsou patrné výrazné rozdíly mezi zeměmi na počátku analyzovaného období. Nejnižší úroveň HDP na obyvatele dle směnného kurzu dosahovalo Polsko – jeho úroveň byla pouze poloviční ve srovnání s tehdejší produkcí české části federace. Ekonomika Slovenska a Maďarska se v roce 1989 pohybovala kolem 75% hodnot ČR.

V době transformace zaznamenáváme propad u všech zemí kromě Maďarska, kde se projevila skutečnost, že vlivem odlišné strategie (gradualismus) nedošlo k výrazné devalvaci forintu. Tím Maďarsko v letech 1990 – 1994 předstihlo ČR.

Graf 3: HDP/obyv. dle směnného kurzu [USD]
Zdroj: EBRD

Avšak v další konjunktře již standardního hospodářského cyklu se Česká republika opět dostala do čela a od té doby si udržuje přibližně konstantní náskok oproti ostatním zemím víceméně až do současnosti. Ovšem s rostoucím objemem produktu klesá význam tohoto rozdílu - lze hovořit o sblížení ekonomické úrovně všech analyzovaných zemí. V současné době je velikost HDP na obyvatele v ČR téměř trojnásobně a v Polsku více než pětinásobně vyšší ve srovnání s rokem 1989.

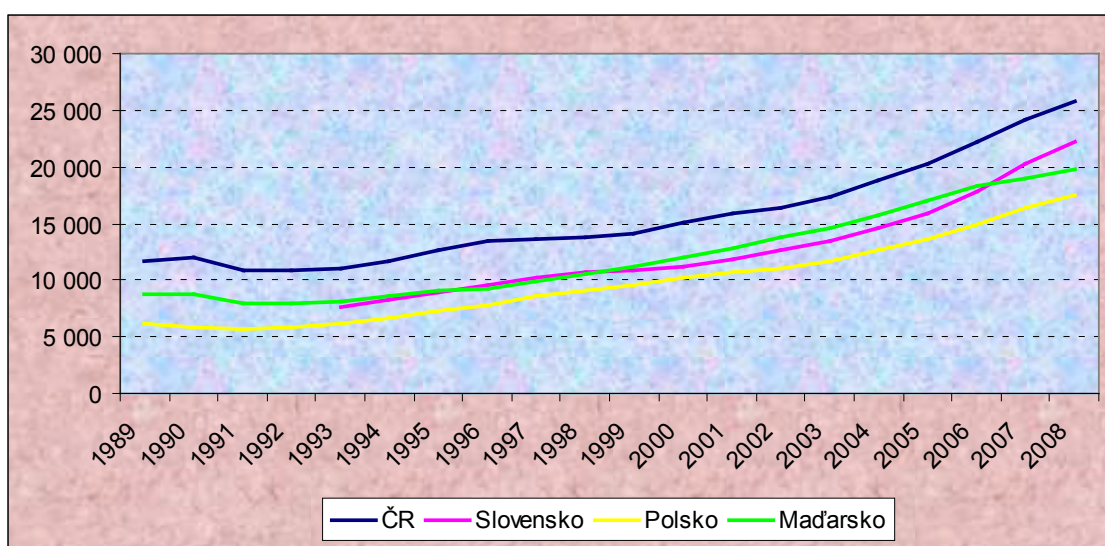
K nejvyššímu růstu docházelo ve všech zemích až po roce 2000. Zatímco po prvních dvanácti letech analyzovaného období vzrostl reálný produkt nejvýše o 3000 USD/osobu (Polsko), v posledních sedmi letech se zvýšil až o téměř 12000 USD/osobu (ČR).

Poněkud odlišně vypadá vývoj HDP na osobu podle parity kupní síly⁹, o čemž svědčí následující graf. Vidíme zde pouze mírný pokles v období transformační recese a následně pozvolný růst. Česká republika opět vykazuje nejlepší výsledky a udržuje si

⁹ Ve statistikách mezinárodních institucí je k dispozici HDP/ob. Slovenska v paritě kupní síly až od roku 1993.

konstantní odstup od ostatních zemí. Slovensko s Maďarskem se střídají na druhé pozici a nejhůře je na tom opět Polsko. I zde ovšem můžeme konstatovat, že s rostoucí velikostí HDP jsou rozdíly mezi zeměmi relativně menší a dochází tedy k postupnému sblížení ekonomické úrovně.

Celkový nárůst produkce na obyvatele je v paritě kupní síly podstatně menší než podle směnného kurzu. Na konci analyzovaného období byla velikost HDP na osobu pouze 2-3krát vyšší ve srovnání s rokem 1989.

Graf 4: Vývoj HDP/obyvatele dle parity kupní síly [USD]

Zdroj: IMF

Kromě sblížení ekonomické úrovně států V4 dochází také ke konvergenci s Evropskou unií. Tento trend zachycuje následující tabulka, v níž je ekonomická úroveň analyzovaných zemí vztahena k průměru eurozóny.

Tabulka 6: Vývoj HDP na osobu dle parity kupní síly; eurozóna = 100 [%]

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ČR	59,3	61,4	62,4	63,8	65,4	64,6	63,5	62,3	62,5	63,4	64,3	66,4	68,4	71,9	74,5	77,1
SR	-	40,1	41,7	42,4	44,9	47,1	48,0	46,5	45,3	46,0	47,6	49,5	51,4	53,9	57,0	60,9
PL	31,0	33,2	34,4	35,3	36,8	39,2	40,5	40,9	41,5	41,6	42,0	43,5	45,3	46,5	48,2	50,5
HU	45,7	46,8	47,6	47,4	47,3	49,2	50,9	51,4	52,5	53,9	56,2	58,6	60,7	62,7	63,8	64,0
Eurozóna	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Zdroj: ŽÍDEK, L. *Faktory konkurenceschopnosti v zemích 10CE* (2008)

Z dat, která jsou k dispozici, je patrné, že státy V4 ani zdaleka nedosahují ekonomické úrovně eurozóny, ale postupně ji dohánějí. Za posledních 15 let se jí ale přiblížily o cca 20%. Nejlépe je na tom opět Česká republika se 77%, nejhůře Polsko, které dosahuje pouze poloviční úrovně ve srovnání s eurozónou.

Na počátku sledovaného období dosahovala nejvyšší ekonomické úrovně Česká republika, nejnižší naopak Polsko. Transformační propad byl výraznější při měření HDP na osobu dle směnných kurzů než dle parity kupní síly. Následně se situace zlepšovala, zejména v novém tisíciletí, a všechny analyzované státy konvergovaly k průměru zemí eurozóny. Přesto je ale zaostávání stále výrazné. Postupně se stírají také rozdíly mezi jednotlivými zeměmi V4. Celkově se ekonomická úroveň zemí zvedla 2-3krát - měřeno paritou kupní síly, a 3-5krát podle směnného kurzu ve srovnání s rokem 1989.

2.2.3 Faktory hospodářského růstu

Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, ekonomický růst se odvíjí od růstu produktivity práce a růstu podílu zaměstnaných na populaci. Tabulka 6 zachycuje vývoj těchto faktorů v letech 1990 – 2007. O vývoji lépe vypovídají průměry za delší časový úsek, které vylučují krátkodobé výkyvy - proto jsou uvedena pouze tři šestiletá období.

Tabulka 7: Tempa růstu HDP, produktivity práce/hod a zaměstnanosti [průměry v %]

	1990 - 1995*		1996 - 2001		2002 - 2007	
	HDP		HDP		HDP	
	Produktivita	Zaměstn.	Produktivita	Zaměstn.	Produktivita	Zaměstn.
ČR	-0,9		1,7		4,8	
	3,1	-2,4	2,8	-0,8	4,0	0,9
Slovensko	-2,5		3,6		6,7	
	-	-2,4	4,6	-0,8	5,8	0,9
Polsko	0,0		4,7		4,5	
	6,1	-2,1	5,7	-0,8	3,2	1,7
Maďarsko	-2,5		4,0		3,7	
	2,9	-5,6	3,1	0,8	3,7	0,2

Zdroj: EBRD, OECD; vlastní výpočty

* Průměry růstu produktivity vypočteny pro Maďarsko od 1993, pro ČR a Polsko od 1994, pro Slovensko neuvedeny (absence dat)

V prvním sledovaném období došlo i přes růst produktivity práce k poklesu nebo alespoň stagnaci (Polsko) ekonomické úrovně. Hlavní příčinou tohoto negativního vývoje bylo tedy snížení zaměstnanosti. To bylo důsledkem rozsáhlých změn v hospodářství, které přecházelo ze systému centrálně plánovaného na tržní. Pokles zaměstnanosti byl vyvolán růstem nezaměstnanosti, která vznikla po uvolnění trhů, a také poklesem participace seniorů a žen na pracovním trhu. Určitá část pracovní síly našla uplatnění v zahraničí, případně v šedé ekonomice.

K nejvýraznějšímu poklesu zaměstnanosti došlo v Maďarsku – více než dvojnásobně ve srovnání s ostatními zeměmi. Pravděpodobně nejvyššího růstu produktivity práce dosahovalo Polsko, neboť jako první překonalo transformační krizi, a dosáhlo tak nejlepšího výsledku ve vývoji produkce v tomto období.

V letech 1996 – 2001 byl již ve všech zemích patrný rostoucí trend HDP. V něm se odrážel především růst produktivity práce. Ten byl nejvyšší v Polsku, nejnižší naopak v ČR, kde došlo v letech 1997-1999 k měnové krizi. Nadále však byla ve všech zemích (kromě Maďarska) patrná mírně klesající tendence ve vývoji zaměstnanosti.

V posledním časovém úseku vykazovaly všechny země srovnatelné nebo vyšší tempo růstu HDP ve srovnání s předchozím obdobím. Také produktivita práce rostla rychleji, nejvíce na Slovensku, kde byl současně zaznamenán nejvýraznější růst HDP mezi státy V4. Pouze v Polsku se růst produktivity zpomalil, ale tento negativní příspěvek k výkonu zde byl vyvážen růstem zaměstnanosti. Ta zde dosáhla nejvyšší hodnoty ze všech analyzovaných zemí.

Jelikož má růst podílu pracujících na populaci svoje hranice, což bylo patrné i z Tabulky 7, jeho příspěvek k hospodářskému růstu sledovaných zemí byl zanedbatelný. Hlavním faktorem tedy zůstává zvyšování produktivity práce.

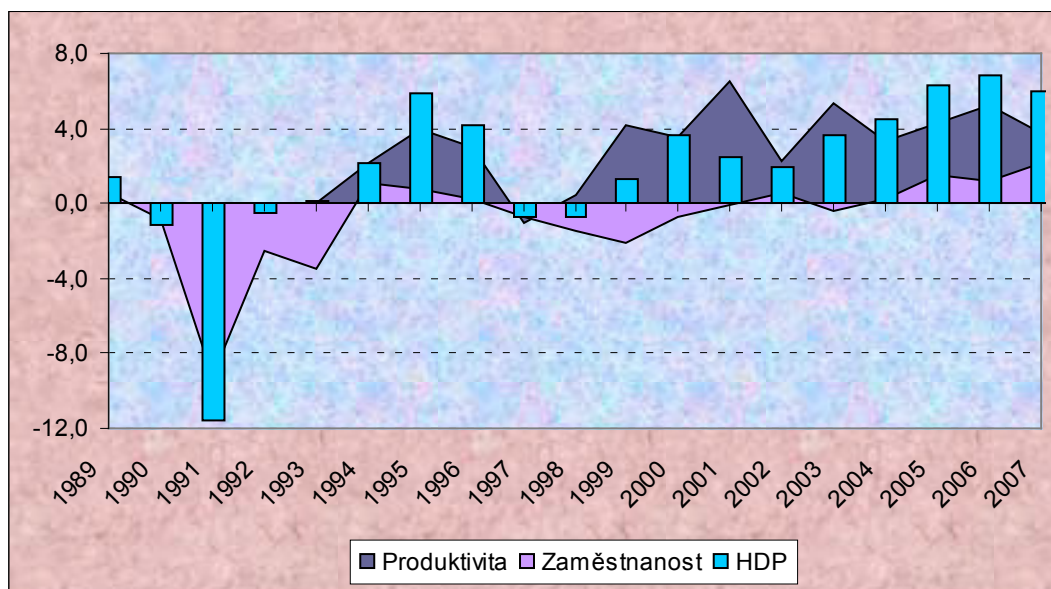
V Tabulce 8 jsou porovnány přírůstky produktivity práce v zemích V4 s průměrem v prvních patnácti členských státech Evropské unie (EU15). Je patrné, že ve všech obdobích bylo tempo růstu produktivity práce v zemích V4 výrazně vyšší než činil průměr v EU15. Tento fakt významně přispívá k postupnému sbližování ekonomické úrovně Visegrádské skupiny s vyspělejšími zeměmi Evropské unie.

Tabulka 8: Růst produktivity práce/hod [průměry v %]

	1996-1999	2000-2003	2004-2007
Česká republika	1,7	4,4	4,1
Slovensko	5,3	5,4	4,9
Polsko	5,9	4,9	2,6
Maďarsko	2,1	4,5	3,6
EU15	1,6	1,7	1,3

Zdroj: OECD

Graf 5 znázorňuje příspěvky produktivity a zaměstnanosti k vývoji HDP v České republice. Vliv změny zaměstnanosti se ukazuje spíše jako negativní, zejména v období transformační recese. K jejímu významnějšímu růstu dochází až v posledních letech. Naopak u produktivity práce je jasně patrný rostoucí trend, což se odráží i v růstu ekonomiky.

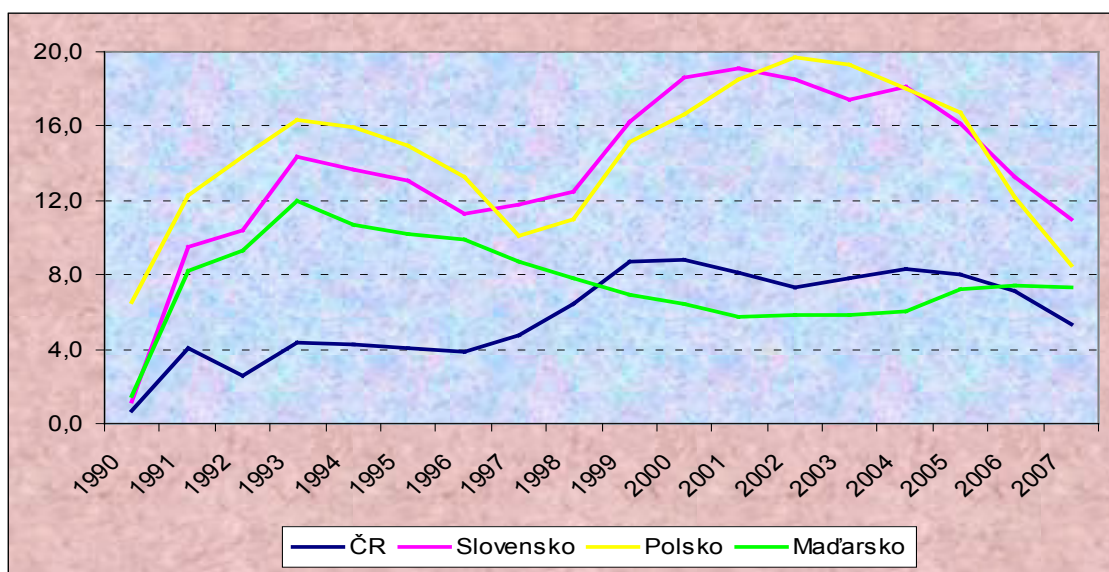
Graf 6: Meziroční změny HDP, produktivity práce a zaměstnanosti v ČR [%]

Zdroj: EBRD, OECD

Růst ekonomické úrovně v zemích V4 se odrážel od vývoje produktivity práce a změn v zaměstnanosti. Vývoj produktivity práce měl ale na tempo růstu HDP větší dopad. Změna zaměstnanosti byla významná pouze v období transformační recese, kdy výrazně poklesla ve všech zemích vlivem rozsáhlých strukturálních změn. Následný rostoucí trend všech ekonomik se odvíjel převážně od růstu produktivity práce. Tempo růstu bylo v zemích V4 výrazně vyšší než v zemích EU15, což vysvětluje již zmíněné sbližování ekonomické úrovně Visegrádské čtyřky s vyspělými evropskými státy.

2.3 Nezaměstnanost

Výkonnost ekonomiky v oblasti vnitřní rovnováhy v souvislosti s optimálním využitím vlastních zdrojů charakterizuje míra nezaměstnanosti. Tento indikátor nabývá v analyzovaném období rozptylu hodnot téměř 20%, jak dokládá grafické znázornění. Významné rozdíly jsou patrné jak mezi jednotlivými roky, tak i mezi sledovanými zeměmi.

Graf 5: Obecná míra nezaměstnanosti – podle metodiky ILO (VŠPS), [%]

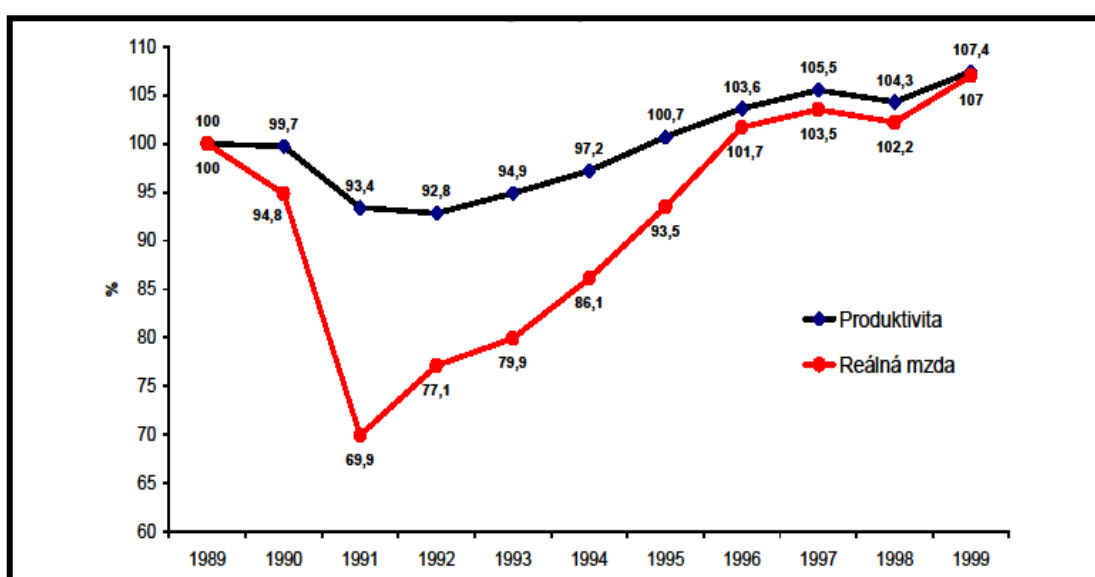
Zdroj: EBRD

Vývoj tohoto ukazatele v 90. letech opět znamenal pokles výroby spojený s ekonomickou transformací. Před změnou režimu nezaměstnanost oficiálně neexistovala. Státy se naopak potýkaly s přezaměstnaností na jedné straně a na druhé straně s nedostatkem pracovníků v některých oborech. V roce 1990 proto nezaměstnanost dosahovala v Československu a Maďarsku ještě minimálních hodnot, zatímco v Polsku už činila přes 6%, neboť zde již v tomto roce započala šoková terapie. O rok později už ale významně vzrostla ve všech zemích a strmý nárůst pokračoval i v dalších letech – kromě České republiky. V této souvislosti se hovoří o tzv. *českém zázraku*, kdy nezaměstnanost byla od počátku transformace pozoruhodně nízká ve srovnání s ostatními postsocialistickými zeměmi.

Příčin této skutečnosti je více. Nejčastěji se uvádí nejméně rozvinutý sektor služeb, který tak byl schopen absorbovat velké množství pracovníků ze smršujícího se

sektoru průmyslu. To se ale dařilo pouze v české části federace, zatímco na Slovensku se míra nezaměstnanosti zvyšovala. Důvodem byl vyšší podíl těžkého průmyslu a jeho větší závislost na trzích RVHP. Tato situace se stala jedním ze zdrojů konfliktů mezi politiky obou republik, což nakonec vyústilo k rozpadu federace.

Dalšími faktory odlišného vývoje nezaměstnanosti v ČR byla lepší kvalifikační struktura pracovní síly, vyšší úroveň vzdělanosti¹⁰, blízkost Německa a Rakouska (při hranicích byla nižší nezaměstnanost) a fungující tripartitní jednání. K nízké nezaměstnanosti přispěly také „transformační polštáře“¹¹, které se v České republice vyčerpávaly pomaleji¹², což zvyšovalo atraktivitu ČR v očích zahraničních investorů.

Graf 6: Mzdový polštář v ČR

Zdroj: ČNB. *Hodnocení úspěšnosti transformace* (2007)

Na straně nabídky pracovní síly došlo k poklesu ekonomicky aktivního obyvatelstva – část pracujících seniorů odešla do důchodu a více žen zůstávalo v domácnosti - projevilo se prodloužení rodičovské dovolené ze dvou na tři roky.

Svou roli hrála i aktivní politika zaměstnanosti, která byla striktní vůči nezaměstnaným a současně podporovala vznik nových pracovních míst. Byla také

¹⁰ V Československu mělo alespoň střední vzdělání 50% pracovní síly, zatímco v Polsku a Maďarsku pouze 30-40%. [17]

¹¹ Jednalo se o mzdový polštář, kdy po cenovém skoku prudce poklesly reálné mzdy, a tedy i mzdové náklady, a kurzový polštář, kdy devalvace podhodnotila korunu vůči zahraničním měnám; oba polštáře zlepšily situaci výrobců a umožnily lépe se vyrovnat s rozpadem trhů RVHP a poklesem poptávky. [8]

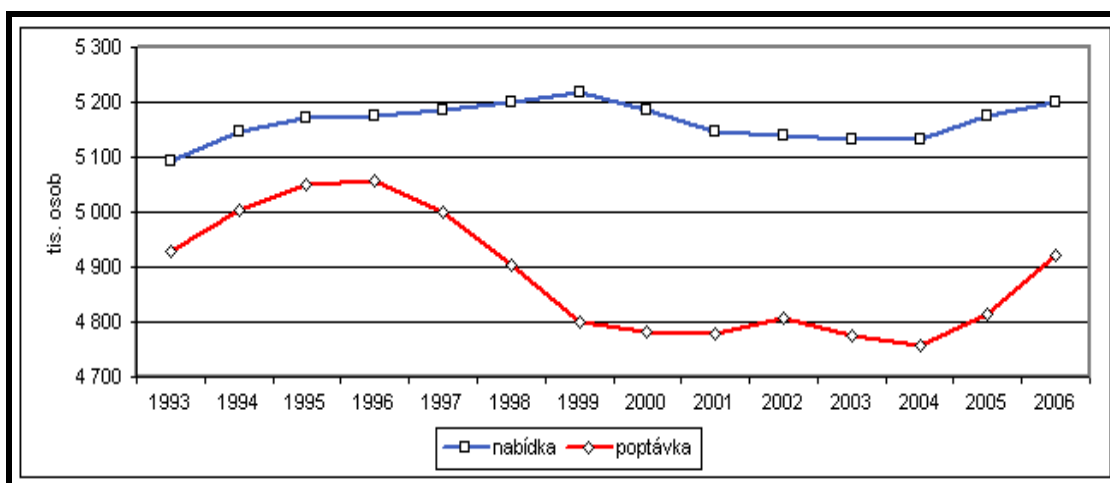
¹² V Maďarsku byla menší devalvace i pokles reálných mezd, v Polsku kurzový polštář rychle vyčerpala hyperinflace. [5]

poměrně liberální v oblasti soukromého podnikání, které tak vstřebávalo velký počet lidí.

Další faktory fenoménu nízké nezaměstnanosti v ČR již nejsou tak chvályhodné. Jednalo se o nedostatečnou restrukturalizaci, která byla nutná k efektivnímu fungování podniků v tržním prostředí, a odložení platnosti zákona o bankrotech. Obojí vedlo k tomu, že velké státní podniky ještě v polovině 90. let trpěly přezaměstnaností.

Nezaměstnanost se v České republice začala významně zvyšovat až po roce 1997, tedy s nástupem ekonomické recese. V době hospodářského poklesu již byla ekonomika méně schopná absorbovat pracovní sílu. Potíže uplatnit se na trhu práce měli zejména nekvalifikovaní pracovníci, ženy po mateřské dovolené nebo absolventi. Dalším problémem se staly prohlubující se regionální rozdíly v nezaměstnanosti. Více zasaženy byly oblasti, kde v rámci strukturálních změn došlo k útlumu těžkého průmyslu nebo zemědělství. Jednalo se hlavně o území severních Čech a Moravy a příhraniční a podhorské oblasti (viz přílohy).

S oživením ekonomiky nezaměstnanost paradoxně ještě vzrostla. To ukazuje na fakt, že rozvoj ekonomiky byl dosahován nikoli extenzivním ale intenzivním způsobem, tedy restrukturalizací a racionalizací výroby, která vedla k růstu produktivity práce. Nezaměstnanost tedy nebyla cyklická, ale strukturální. Klesající poptávku po pracovní síle dokládá následující graf.

Graf 7: Nabídka a poptávka na trhu práce v ČR
Zdroj: ČSÚ. *Analýza trhu práce 1993 – 2005 (2006)*

Za další příčinu vyšší míry nezaměstnanosti lze považovat nízkou vnitřní mobilitu práce, která je společná všem zkoumaným zemím s výjimkou Maďarska. Sociální dávky jen o málo nižší než minimální mzda také nemotivovaly k aktivnímu hledání práce. Zaměstnavatele zase odrazovaly vysoké náklady na pracovní sílu (odvody daní, sociálního a zdravotního pojištění) a jednostranně zaměřený zákoník práce (ve prospěch zaměstnanců). Důsledkem toho došlo v ČR k přílivu pracovníků ze zahraničí, kteří byli ochotni pracovat za mnohem nižší mzdy.

Teprve v posledních letech analyzovaného období dochází k trvalému snižování nezaměstnanosti, a to nejen v ČR. Všechny země V4 dosahovaly vysokých temp hospodářského růstu, což se už muselo projevit ve vyšší poptávce po výrobních faktorech včetně pracovní síly.

Zejména Slovensko a Polsko z toho těží výrazným poklesem míry nezaměstnanosti. Zatímco v roce 2004 dosahovala u obou zemí ještě 18%, v roce 2007 se propadla na Slovensku na 11% a v Polsku až na 8,5%.

Poněkud odlišná byla situace v Maďarsku. Během transformační krize vysoký zánik pracovních míst vedl nejen k růstu nezaměstnanosti, ale i k masivnímu přechodu ze zaměstnanosti do nečinnosti¹³. Období ekonomického oživení ve formě exportně-orientovaného růstu bylo poháněno přítoky přímých zahraničních investic, které proudily do Maďarska v mnohem vyšších objemech než tomu bylo v ostatních zemích V4. Zásluhou toho se nezaměstnanost postupně snižovala a dostala se i pod úroveň ČR. Svůj vliv na tom ale měla také již zmíněná nízká zaměstnanost. Tu se nepodařilo zvýšit ani s rostoucí dynamikou ekonomického růstu, a tak zatímco v ostatních zemích V4 nezaměstnanost významně klesá, v Maďarsku pouze stagnuje.

Významným fenoménem na trhu práce se stala dlouhodobá nezaměstnanost. Ta je obtížně řešitelná především u již zmíněných rizikových skupin obyvatelstva. Tabulka 9 dokládá, že kromě Maďarska míra dlouhodobé nezaměstnanosti v průběhu času roste.

Alarmujících hodnot přes 70% dosahuje v posledních letech na Slovensku, což je o 23% více než v roce 1999. V České republice byl ještě v roce 1994 podíl

¹³ Maďarsko zažilo jeden z nejvyšších poklesů zaměstnanosti, kdy v roce 1987 celková zaměstnanost tvořila 4,8 mil., zatímco v roce 1996 to již bylo pouhých 3,5 mil.

dlouhodobé nezaměstnanosti výrazně nižší než v ostatních zemích, ale pak došlo k prudkému nárůstu a nyní je dlouhodobě nezaměstnaných více než polovina lidí hledajících práci. Lepších výsledků dosahují Maďarsko a Polsko, kde se míra dlouhodobé nezaměstnanosti většinou držela pod 50%.

Tabulka 9: Délka nezaměstnanosti [podíly v %]

Délka nezam.	Stát	1994	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
< 3 měsíce	ČR	38,1	19,9	15,8	15,2	15,8	15,9	14,5	14,3	12,9	15,2
3-12 měsíců		39,7	42,9	35,3	32,1	33,5	34,2	33,7	32,1	31,9	31,4
> 1 rok		22,3	37,1	48,8	52,7	50,7	49,9	51,8	53,6	55,2	53,4
< 3 měsíce	Slovensko	19,7	16,1	12,5	15,4	13,3	14,5	13,5	10,9	9,4	11
3-12 měsíců		37,8	36,3	32,9	30,9	27	24,5	25,9	21	17,5	18,2
> 1 rok		42,6	47,7	54,6	53,7	59,8	61,1	60,6	68,1	73,1	70,8
< 3 měsíce	Polsko	19,1	23,6	18,8	17,6	15,5	15,8	16,4	14,6	17,1	20,5
3-12 měsíců		40,5	41,6	43,4	39,3	36,1	34,5	35,7	33,2	32,4	33,6
> 1 rok		40,4	37,8	37,9	43,1	48,4	49,7	47,9	52,2	50,4	45,9
< 3 měsíce	Maďarsko	22,8	15,4	17,2	17,6	17,6	17,8	22,4	21,7	21,4	21,3
3-12 měsíců		35,9	35,1	33,8	35,8	37,5	40	32,6	32,2	32,3	31,1
> 1 rok		41,3	49,5	49	46,6	44,8	42,2	45,1	46,1	46,1	47,5

Zdroj: EUROSTAT, OECD

Výkonnost ekonomik V4 se z pohledu nezaměstnanosti výrazně lišila. Celkově si nejlépe vedla ČR, zejména v 90. letech. Příčinou byly „transformační polštáře“, rozvoj sektoru služeb, pokles zaměstnanosti a současně přezaměstnanost v důsledku nedostatečné restrukturalizace. Vyšší nezaměstnanost v dalších letech byla převážně strukturální a výrazně se lišila v jednotlivých regionech. V Maďarsku nezaměstnanost po počátečním prudkém nárůstu postupně klesala. Důvodem byl masivní pokles zaměstnanosti a ekonomické oživení spojené s přílivem zahraničních investic. Na Slovensku a v Polsku se nezaměstnanost pohybovala podstatně výše, snížit se jí podařilo až na konci sledovaného období zásluhou vysokého hospodářského růstu.

Společným problémem všech zemí se stává dlouhodobá nezaměstnanost. Výrazně rostoucí trend je patrný v ČR a na Slovensku, kde je také nejvyšší podíl dlouhodobě nezaměstnaných. Maďarsko a Polsko jsou na tom lépe, ale i zde je bez práce více než rok téměř polovina nezaměstnaných.

2.4 Inflace

Tento ukazatel, hodnotící výkonnost ekonomiky z pozice cenové stability, znázorňuje výrazný vzestup cenové hladiny u všech zemí V4 zejména v první polovině 90. let. Do cenových skoků na počátku 90. let se opět promítaly změny spojené s transformací ekonomik: Liberalizace cen a obchodu, odbourání dotací, devalvace měny, přechod na platby ve světových cenách a v neposlední řadě i zneužití dané situace domácími monopoly¹⁴. Za vysokou inflací stály tedy především systémové příčiny.

Tabulka 10: Index spotřebitelských cen a index cen výrobců; roční průměry [%]

		1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Česká republika	CPI	1,4	9,7	52,0	11,1	20,8	9,9	9,6	8,9	8,4	10,6
	PPI	-	4,4	70,3	10,0	9,2	5,3	7,6	4,8	4,9	4,9
Slovensko	CPI	2,3	10,8	61,2	10,0	23,2	13,4	9,9	5,8	6,1	6,7
	PPI	-	4,8	68,8	5,3	17,2	10,0	9,0	4,1	4,5	3,3
Polsko	CPI	251,1	585,8	70,3	43,0	35,3	32,2	27,8	19,9	14,9	11,8
	PPI	212,8	622,4	40,9	34,5	31,9	25,3	25,4	12,4	12,2	7,3
Maďarsko	CPI	17,0	28,9	35,0	23,0	22,5	18,8	28,2	23,6	18,3	14,3
	PPI	15,4	22	32,6	12,3	10,8	11,3	28,9	21,8	20,4	11,3

Zdroj: EBRD

Jak je patrné z Tabulky 7, v Československu (resp. v České a Slovenské republice) došlo k cenovým skokům v letech 1991 a 1993. V prvně zmíněném roce došlo k výrazné liberalizaci cen¹⁵, jejímž hlavním účelem bylo obnovení standardních funkcí, které ceny v tržní ekonomice plní. To zapříčinilo vyjevení potlačené inflace z předcházejícího období. V roce 1993 došlo k dalšímu razantnímu nárůstu cen, a to v důsledku zavedení nové daňové soustavy – zejména daně z přidané hodnoty. Cenový vývoj v tomto roce dále poznamenala měnová odluka od Slovenska.

Mnohem výraznější byl ale cenový skok v Polsku, které se v letech 1989 a 1990 potýkalo s hyperinflací. Hlavním důvodem byl vysoký měnový převis nahromaděný v posledních letech před transformací. Dále se projevil velmi negativní výchozí

¹⁴ Silně dominantní postavení umožnilo podnikům okamžitě a razantně zvýšit ceny – v konkurenčním prostředí by byl cenový skok pravděpodobně rozložen do delšího období.

¹⁵ K 1.1. 1991 došlo k uvolnění většiny regulovaných cen (cca 85%). [17]

makroekonomické podmínky (obrovská vnější zadluženost a vysoké státní deficity), a Polsko tak muselo přistoupit k patrně nejtvrděší šokové terapii ze všech postkomunistických zemí.

Nejméně drastický nárůst inflace na počátku transformace zaznamenalo Maďarsko. Výraznější cenový skok se zemi vyhnul zásluhou již dříve prováděných postupných deregulací a dílčích tržních reforem. Potlačená inflace byla relativně mírná a ani měnový převis nebyl tak výrazný jako v případě Polska. K nižším inflačním tlakům přispěla jistě také skutečnost, že liberalizace zahraničního obchodu nebyla spojena s výraznou devalvací forintu.

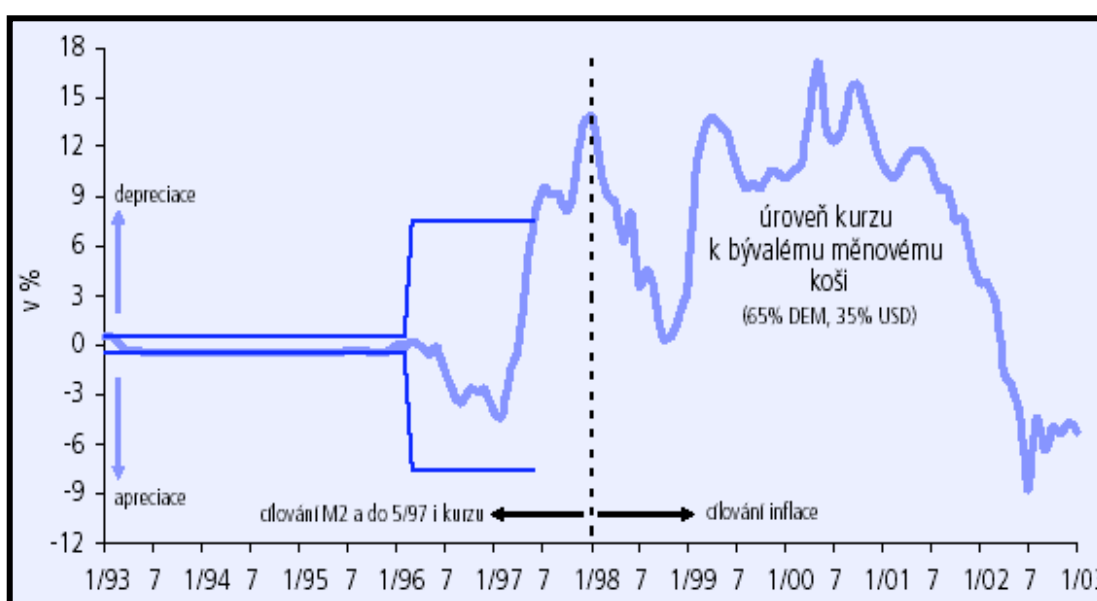
Po překonání transformační recese se inflace v zemích V4 nadále vyvíjela odlišně. V Československu (resp. v České republice a na Slovensku) byla značně nižší než v Polsku a Maďarsku. Příčin bylo více: Úspěšné vyjednávání mezi vládou, odbory a zaměstnavateli, které prosadilo umírněné mzdové požadavky (viz také Graf 7: Mzdový polštář, str. 38), poměrně striktní fiskální a monetární politika a také daňová mzdová regulace (ta byla uplatňována i v Polsku). V Maďarsku se na setrvačné inflaci cca 20% ročně podepsal také již zmíněný gradualismus. Postupné zavádění reforem mělo zabránit prudkému hospodářskému poklesu a s ním spojenému růstu nezaměstnanosti i za cenu vyšší inflace. Maďarsko a Polsko byly navíc zatíženy vysokým vnějším dluhem. Tím se pro řízení makroekonomické politiky vytvářela obrovská omezení. Ta byla v Maďarsku umocněná tím, že se vláda rozhodla dluh splatit¹⁶.

Hlavním důvodem odlišného inflačního vývoje však byl kurzový režim. Československo se rozhodlo pro režim fixního kurzu, kdy byl nominální kurz pomocí devizových intervencí centrální banky udržován ve velmi úzkém pásmu (5%). Měnový kurz se tak stal *nominální kotvou*, tj. určitou jistotou pro následný vývoj cen a mezd. Oproti tomu Maďarsko a Polsko uplatňovaly režim *posuvného zavěšení* (*crawling peg*), v němž byla měna devalvována podle probíhající inflace. Tím se dostaly do *devalvačně-inflační spirály*, která udržovala inflaci na poměrně vysoké úrovni. To vedlo k zabudování vysokých inflačních očekávání do smluv, tj. k „zakořenění“ inflace. [5]

¹⁶ Např. Polsko se rozhodlo dluhy neplatit a raději započalo jednání s věřiteli o odpuštění dluhu či odložení jeho splatnosti.

V roce 1995 se ale objevují slabiny fixního kurzu. Rozsáhlá liberalizace toků na finančním účtu platební bilance vedla k velkému přílivu krátkodobého kapitálu a tím k výrazné apreciaci kurzu. O rok později na to ČNB reagovala rozšířením flukтуаčního pásma na 15%. Zhoršující se situace české ekonomiky a následný spekulativní útok na korunu vedly k opuštění fixního kurzu a zavedení řízeného floatingu.

Plovoucí kurz už ale nenabízel jistotu nízké inflace, a centrální banka tak musela přijít s novou protiinflační strategií. Tím se stalo přímé cílování inflace, což znamenalo zajistit splnění inflačního cíle přímo, a to prostřednictvím řízení krátkodobé úrokové sazby ČNB.

Graf 8: Vývoj kurzu koruny při fixním režimu a po zavedení režimu floatingu
Zdroj: ČNB. Česká národní banka 1993 – 2003 (2003)

V roce 1998 přešla i Národní banka Slovenska k režimu řízeného floatingu a zavedla inflační cílování. Polsko a Maďarsko setrvaly u režimu posuvného zavěšení. Tento systém umožňoval nastavit rozsah devalvací v závislosti na probíhající inflaci tak, aby docházelo k postupnému snižování inflace a současně nedocházelo k reálné apreciaci měny. Nevýhodou byl dlouhodobý proces dezinflace.

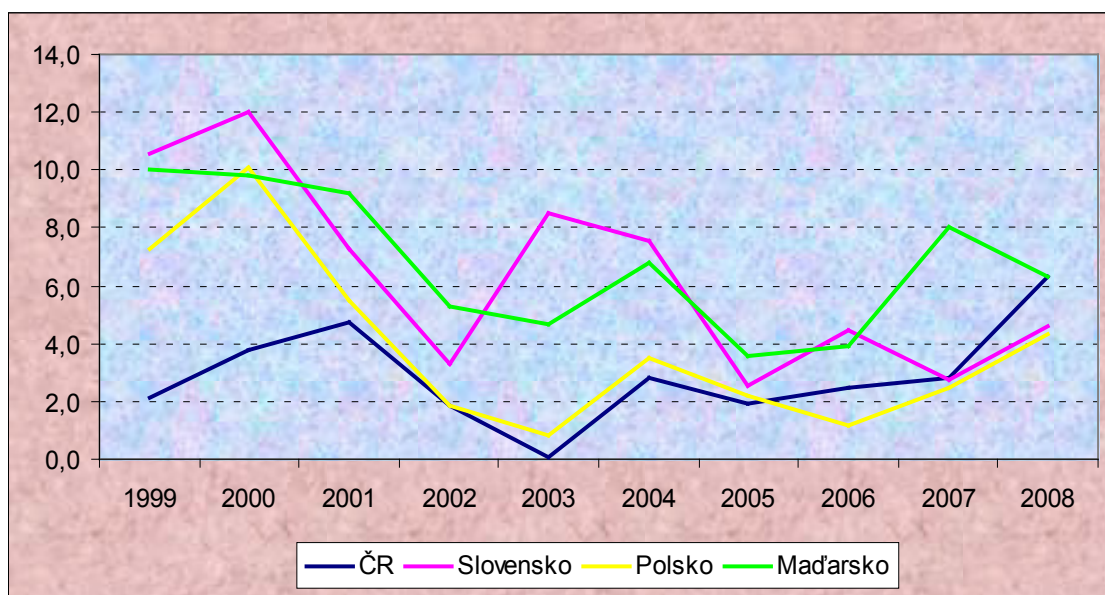
Obě země ale rovněž přešly na strategii cílování inflace – Polsko v roce 1998 a Maďarsko o tři roky později. Zavedení této strategie ve všech zemích splnilo a někdy

bohužel i překonalo svůj záměr – od jejího zavedení došlo vždy k rychlé a výrazné dezinflaci¹⁷.

Po provedení předešlých nutných systémových opatření v rámci transformace z centrálně plánované na tržní ekonomiku se určujícími faktory cenového vývoje staly standardní nabídkové a poptávkové vlivy¹⁸.

Na straně nabídky byla inflace tlačena především růstem mezd, který nebyl doprovázen adekvátním růstem produktivity práce. V této spojitosti byla zdrojem inflačních tlaků i nízká míra nezaměstnanosti, která působila jako impuls pro expanzivní vývoj mezd. Dále se na zvyšování cenové hladiny podílel vývoj směnného kurzu a vývoj cen vstupů na světových trzích (zejména ropy). Na vývoj inflace působily též strukturální nerovnováhy v ekonomice, které se projevovaly nepružností cen – zejména směrem dolů.

Za faktory na straně poptávky lze určit předstih růstu domácí poptávky před růstem domácí nabídky a dále vývoj spotřebitelské poptávky, který je ovlivněn vývojem disponibilních důchodů domácností (především vývojem mezd).

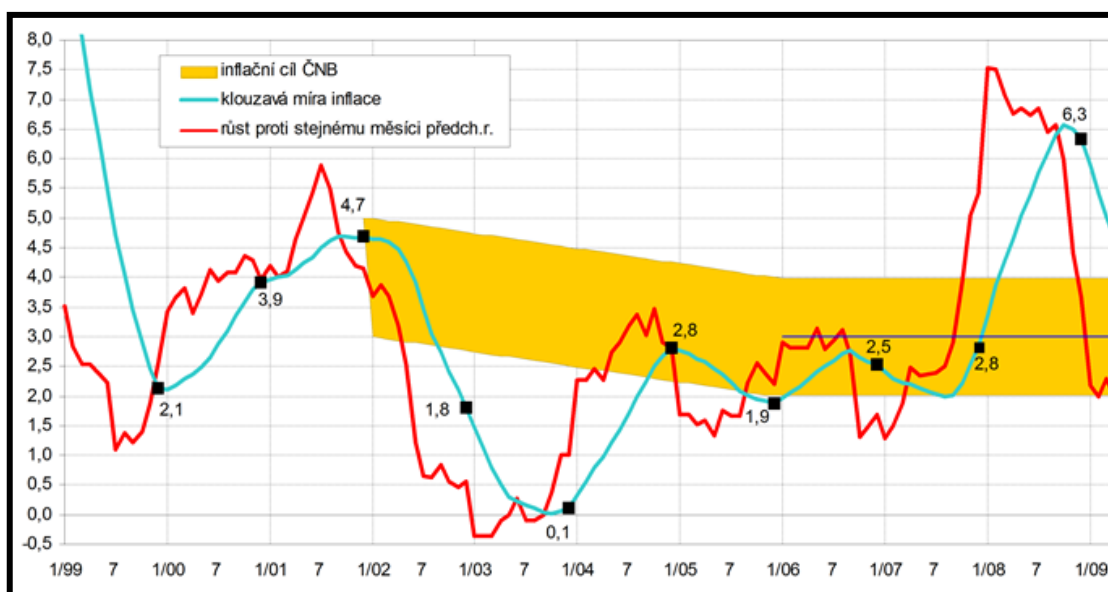
Graf 9: Vývoj inflace (CPI) v letech 1999-2008; [%]

Zdroj: EBRD

¹⁷ Například ČNB systematicky podstřelovala své inflační cíle, což si vyžádalo vysoké ekonomické náklady [8]

¹⁸ Trvající systémovou příčinou zůstávala postupující deregulace cen.

Od zavedení cílování inflace nastaly výraznější výkyvy směrem nahoru ve vývoji cenové hladiny v ČR v letech 2000 a 2001. Ty byly zapříčiněny rostoucími cenami ropy v kombinaci s posilujícím kurzem amerického dolaru. Nejvyšší nárůst za posledních 10 let se odehrál v roce 2008. Zde se projevil zejména citelný vzestup cen potravin, zvýšení snížené sazby DPH z 5 % na 9 %, zvýšení spotřební daně u tabákových výrobků, zvýšení cen energií, regulovaného nájemného a zavedení regulačních poplatků ve zdravotnictví.

Graf 10: Meziroční růst spotřebitelských cen v ČR [%]
Zdroj: MF ČR. *Makroekonomická predikce duben 2009* (2009)

Na Slovensku došlo ke značnému nárůstu inflace v letech 1999 a 2000. Důvodem bylo opětovné nastartování opožděného procesu deregulace. Značně navýšeny byly např. ceny energie, vody, nájemného a veřejné dopravy¹⁹, dále spotřební daň na pohonné hmoty a tabák a zavedení dovozní přírážky. Nepříznivě se projevoval také růst cen dovážených energetických surovin. Stejně faktory způsobily vzestup cenové hladiny i v roce 2003 – opět došlo k deregulaci administrativních cen a úpravě nepřímých daní. Vysoká cena ropy na světových trzích ovlivnila také růst cen průmyslových výrobců (PPI).

¹⁹ Nárůst činil 38 % v roce 1999, 32 % v roce 2000 a 17 % v roce 2001.

V Polsku se po zavedení cílování inflace cenová hladina prudce zdvihla jen jednou, a to v roce 2000. Zde se promítl vliv uvolněné fiskální i monetární politiky, což vedlo k rychlejšímu růstu domácí poptávky. Významné faktory ale nacházíme i na straně nabídky, konkrétně na trhu paliv a potravin. Na výrazném zvýšení míry inflace se podepsal růst světových cen ropy a slabý domácí zemědělský výstup v tomto roce. V dalších letech se ale dařilo udržet růst cen na nízké úrovni, a to až do roku 2008. Na konci analyzovaného období dochází ke zvyšování tlaku na růst inflace, který pramení z napjaté situace na polském trhu práce.

Maďarsko přešlo jako poslední ze států Visegrádské skupiny ke strategii přímého cílování inflace (v roce 2001), což se i zde, počínaje následujícím rokem, projevilo výrazně nižšími hodnotami míry inflace. Mírný výkyv směrem nahoru nastal v roce 2004, kdy se do cen promítlo zvýšení spotřební daně a deregulace některých administrativních cen. Výraznější nárůst inflace byl zaznamenán v roce 2007, na kterém se podílely jak domácí, tak zahraniční vlivy. Uvnitř země se začaly projevovat následky opět velmi uvolněné vládní politiky v letech 2002 – 2006. Jako vnější faktor se přidal růst cen potravin a pohonných hmot na světových trzích.

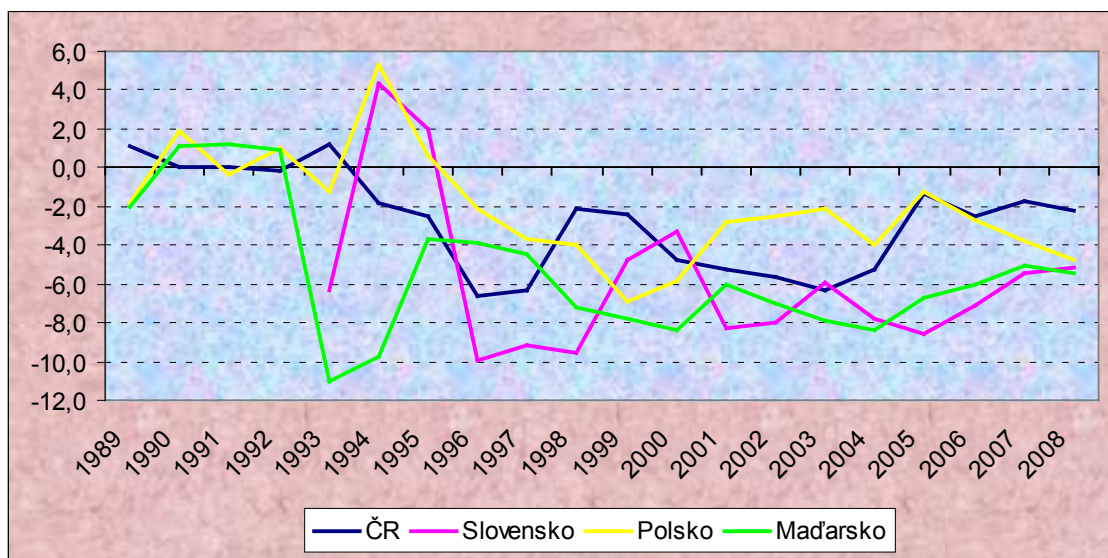
Za prudkým nárůstem cen na počátku 90. let stály především systémové příčiny spojené s transformací. Hyperinflace v Polsku byla důsledkem nahromaděného měnového převisu a značné makroekonomické nestability. Maďarsko se vyhnulo cenovým skokům zásluhou postupného provádění reformy. Další vývoj inflace se odvíjel od kurzového režimu. Nejlépe si vedly Česká republika a Slovensko, které zvolily fixní režim, zatímco Maďarsko a Polsko se rozhodly pro *crawling peg*. Měnová krize v ČR později vedla k přechodu na floating a zavedení přímého cílování inflace. Postupně přešly na přímé cílování inflace i ostatní země. Tato strategie vedla k dezinflaci ve všech státech V4. Následný vývoj inflace ovlivňovaly především administrativní opatření, růst poptávky a zvyšování cen dovážených komodit, především ropy a potravin. Celkově se s inflačními tlaky nejlépe vyrovnala Česká republika a od zavedení cílování inflace také Polsko.

2.5 Platební bilance

Poslední sledovanou charakteristikou makroekonomické výkonnosti je platební bilance, která demonstruje vnější rovnováhu zkoumaných zemí. Jelikož je platební bilance z definice vyrovnaná, bude následující analýza zaměřena na její dílčí složky, konkrétně na vývoj běžného účtu (zejména zahraničního obchodu) a finančního účtu.

Běžný účet

Také zahraniční obchod zemí V4 byl poznamenán politicko-ekonomickými událostmi na přelomu 80. a 90. let. Plná liberalizace zahraničního obchodu byla zahájena nejdříve v Maďarsku, ale byla prováděna postupně a pomalu v rámci tříletého programu přijatého v roce 1989. V Polsku došlo ke skokové liberalizaci v roce 1990. V Československu se nejdůležitější změny uskutečnily v roce 1991. Současně s uvolňováním zahraničního obchodu došlo ve všech státech V4 k devalvacím měny a k zavedení dovozních cel a přírážek. Cílem těchto opatření byla ochrana domácích výrobců a stabilita platební bilance.

Graf 11: Rovnováha běžného účtu platební bilance jako procento HDP

Zdroj: IMF

Již na počátku transformace se v zemích V4 začínají projevovat nové trendy ve vývoji zahraničního obchodu. Prvním byla změna orientace z východních trhů na západní. Důvodem byl především rozpad RVHP a částečně i rostoucí poptávka

spotřebitelů po produkci ze západu. S tím souvisí i změna struktury zahraničního obchodu. Na straně exportů vzrostl podíl surovin, polotovarů a různého průmyslového zboží na úkor sofistikovanějších výrobků. To bylo dáno vyššími nároky vyspělých západních zemí na kvalitu, které ale postsocialistické státy nedosahovaly. Jedinou výjimkou bylo Maďarsko, jehož produkce byla sofistikovanější. V importech dominovalo pořizování nových technologií – převážně strojů a dopravních prostředků.

V roce 1993 došlo k rozdělení Československa, což formálně zvýšilo zahraniční obchodování obou zemí, ve skutečnosti ale došlo k poklesu vzájemné výměny zboží.

Po překonání transformace ve všech zemích V4 narůstala nerovnováha obchodní bilance. Zpočátku byla příčinou ještě touha spotřebitelů po „západní“ produkci. Prudký nárůst dovozu ale přišel až v souvislosti s ekonomickým růstem. Jistý vliv měl i poměrně liberální přístup k importům²⁰.

Tabulka 11: Vývoj podílu salda obchodní bilance na HDP [%]

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
ČR	1,4	-2,3	-3,3	-6,2	-5,7	-1,2	-1,2	-3	-2,6	-2,2	-2,3	-0,4
SR	-4,8	4,7	1,6	-11	-9,5	-10,9	-5,2	2,3	-10,2	-7	-1,2	-3,5
PL	-3,4	2,3	1,4	-2,5	-4,3	-5,1	-8,3	-6,5	-3,7	-3,3	-2,5	-1,9
HU	-9,9	-8,6	-0,3	0,5	0,9	-1,4	-2,7	-3,8	-1,5	-2,4	-4,5	-3,1

Zdroj: NĚMEC, D. *Faktory konkurenceschopnosti* (2007)

V České republice prodělal vývoj zahraničního obchodu dvě odlišné fáze. Od roku 1993 docházelo k prohlubování nerovnováhy obchodní bilance s rekordním schodkem na HDP přes 6% v roce 1996. Následně byl trend naopak klesající a od roku 2005 je obchodní bilance ČR v přebytku (viz Přílohy). Vysoké deficity v letech 1996 a 1997 souvisely s růstem investic a vyčerpáním „transformačních polštářů“. Tyto problémy vyústily do měnové krize, která vedla k opuštění fixního kurzu koruny a devalvaci. Významné investice zaměřené na exportní produkci, které do ČR plynuly v posledních letech, měly za následek aktivní bilanci zahraničního obchodu.

V případě Maďarska byl zahraniční obchod v záporných číslech i během transformačního poklesu²¹, neboť zde byla příliš vysoká spotřeba, zejména veřejné výdaje. K výraznému zhoršení obchodní bilance došlo ale v roce 1993 - vlivem

²⁰ Dovozy přirážky byly brzy zrušeny, cla se rychle snižovala a jiná opatření jako kvóty a povolení se používala jen výjimečně. [17]

²¹ Deficity obchodní bilance mělo Maďarsko již během 80. let.

výrazného nárůstu importu, který vyvolalo posilování ekonomiky. V roce 1995 pak maďarská vláda reagovala zavedením 8%-ní dovozní přírážky²² a devalvací forintu. Od roku 1998 jsou opět patrné tendence k prohlubování deficitu obchodní bilance.

Polsko se potýkalo s nerovnováhou zahraničního obchodu od roku 1996, která vyvrcholila koncem 90. let. Také zde byl problém s deficitem řešen zavedením dovozní přírážky (3%) a prováděním minidevalvací.

Největší problémy s obchodní bilancí mělo Slovensko. Jeho schodky překračovaly i 10% podílu na HDP. Rekordní deficity v letech 1996 – 1998 souvisely především s nesouladem domácí nabídky a poptávky, udržováním fixního kurzu koruny při vyšší míře inflace než v zahraničí a poklesem zahraniční poptávky.

Od počátku transformace došlo k výraznému nárůstu zahraničního obchodu. V roce 1990 dosahoval podíl obrátu zahraničního obchodu na HDP pouze 27% v případě Polska a kolem 55% u ostatních zemí V4. V roce 2004 vykázaly Maďarsko, ČR a SR podíl obrátu zahraničního obchodu už cca 180%, ale Polsko pouze 70%. Tato čísla svědčí o vysoké otevřenosti těchto malých ekonomik a významné úloze obchodování se zahraničím jako faktoru ekonomického růstu. Na druhou stranu je nižší míra otevřenosti Polska pochopitelná vzhledem k velikosti jeho trhu.

Po překonání transformační krize se zlepšovala exportní výkonnost zemí, především Maďarska. Rostl zejména vývoz dopravních prostředků a strojů – v roce 2005 tato komodita tvořila 39% (Polsko) – 59% (Maďarsko) všech exportů. Z toho je zřejmá již vyšší přidaná hodnota vyváženého zboží než na počátku transformace.

Tabulka 12: Podíl high-tech produkce na celkových exportech [%]

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ČR	7,9	7,8	9,1	12,3	12,4	13,7	11,7	12,7
Slovensko	3,5	2,9	3,2	2,6	3,4	4,7	6,4	5,4
Polsko	2,3	2,8	2,7	2,5	2,7	2,7	3,2	3,1
Maďarsko	19,5	23,1	20,6	21,5	22,3	21,9	19,7	20,0
EU27	20,4	21,4	21,2	18,9	18,6	18,5	18,7	16,7

Zdroj: EUROSTAT

Konkrétní vývoj vývozní high-tech produkce a jeho srovnání s EU ukazuje Tabulka 11. Nejlepších výsledků dlouhodobě dosahuje Maďarsko, jehož podíl

²² Tato přírážka byla v platnosti až do roku 1997.

sofistikované produkce je dokonce vyšší než průměr Evropské unie. S velkým odstupem následuje ČR, kde je ale pozitivní rostoucí trend high-tech exportů. Velmi nízká je vývozní high-tech produkce ve zbývajících zemích, ale i zde dochází k růstu.

V oblasti importu zůstaly hlavní komoditou (zejména v Maďarsku) stroje, dopravní prostředky a průmyslové zboží. Jejich podíl na celkových importech nejdříve rostl, ale v posledních letech stagnuje nebo nepatrně klesá. Pro hospodářský růst zemí je podstatné, aby byly dovážené vstupy transformovány do produkce s vyšší přidanou hodnotou, která bude následně exportována. Z tohoto hlediska došlo k růstu výkonu ve všech zemích. ČR, Polsko a Maďarsko mají srovnatelný transformační výkon, za nimi výrazně zaostává Slovensko.

Indikátorem kvalitativních změn v zahraničním obchodě je vývoj směnných relací²³. Ty se dlouhodobě zlepšovaly v České republice, naopak na Slovensku se zhoršovaly. V Polsku a Maďarsku byl jejich vývoj střídavý.

Výrazné změny zaznamenala teritoriální struktura obchodu. Již na začátku transformace došlo k přesunu z východních trhů na západní. Vyspělé evropské státy v čele s Německem jsou nyní hlavními obchodními partnery zemí V4. Z ostatních států se mezi ně řadí ještě dovoz z Ruska (ropa), Číny a Koreje (levné spotřební zboží).

Finanční účet

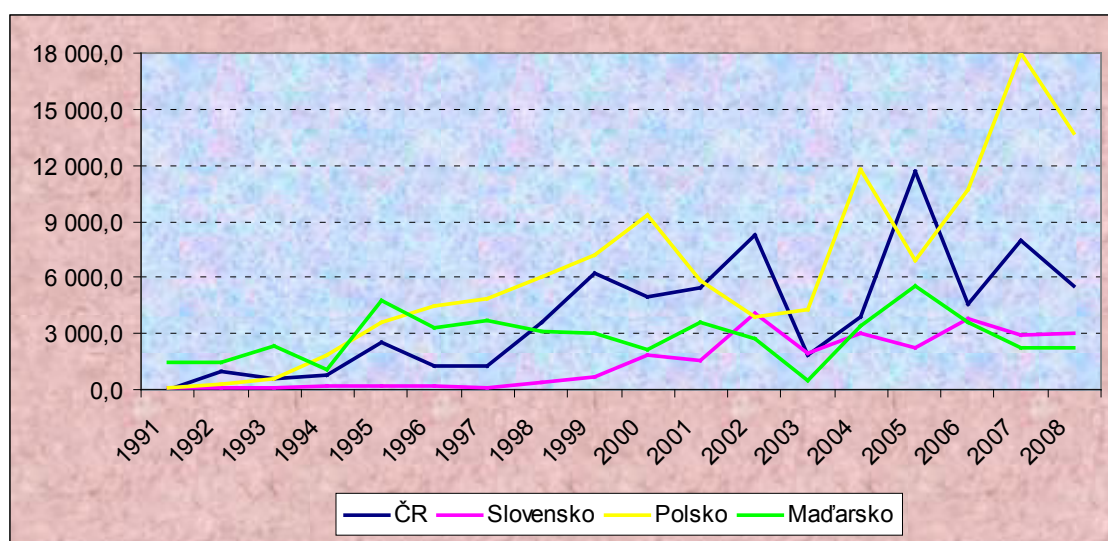
Příliv zahraničního kapitálu je dalším z faktorů ekonomického růstu země. Z tohoto hlediska jsou významné zejména dlouhodobé zdroje kapitálu, tj. **přímé zahraniční investice (PZI)**.

Na počátku transformace bylo hlavním příjemcem PZI Maďarsko, především zásluhou privatizace státního majetku do zahraničních rukou. Další důvodem byly též štědré investiční pobídky, které vláda zavedla již v roce 1990. Ve druhé polovině 90. let směřovalo nejvíce investic do Polska, kde došlo k ekonomické stabilizaci a přijetí zákona na podporu PZI. Významný vliv mělo i zvyšování objemu privatizace a zavedení pobídek pro investory. V České republice začalo docházet k výraznému přílivu PZI po roce 1998, kdy také vešly v platnost investiční pobídky. Na Slovensko neproudily v 90. letech téměř žádné zahraniční investice, což mělo za následek přetrvávání strukturálních problémů slovenské ekonomiky. Příčinou nezájmu

²³ Směnné relace vyjadřují poměr mezi dovozními a vývozními cenami.

zahraničních investorů byla politická nestabilita a nepřehledné podnikatelské a právní prostředí. Obrat k lepšímu nastal v roce 2000, o rok později začaly platit legislativní změny na podporu PZI, což dále podpořilo příliv PZI do země.

Celkově nejvíce PZI přilákalo Polsko (cca 90 mld. USD), ČR a Maďarsko 60 mld. USD a Slovensko 20 mld. USD. V přepočtu na obyvatele byl příliv PZI nejvyšší v ČR a Maďarsku, s odstupem následovalo Slovensko a nejnižší byl v Polsku. Investice ve všech zemích směřovaly především do oblastí služeb a zpracovatelského průmyslu.

Graf 12: Meziroční čistý příliv zahraničních investic [mil. USD]
Zdroj: EBRD

Základní charakteristikou vnějších vztahů byla rostoucí míra integrace ekonomik do světového hospodářství, a to jak v mezinárodním obchodě, tak i v oblasti zahraničních investic. Nejlépe si zpočátku stálo Maďarsko, jehož produkční výkonnost rostla s přílivem zahraničních investic. O něco později se světu otevřely i ostatní země, což ale vedlo k nárůstu schodků jejich obchodních bilancí. Změnila se orientace zahraničního obchodu, zejména exportu, směrem k náročným západním trhům, což vedlo ke zkvalitnění produkce. V tomto ohledu se nejvíce dařilo opět Maďarsku, jehož podíl high-tech produkce na celkových vývozech výrazně převyšuje ostatní země.

Celkově má ale kontakt se zahraničím nejlepší dopad na ekonomiku ČR – zlepšují se směnné relace i schopnost zužitkovat vstupy na kvalitnější produkci a zásluhou vysoké míry zahraničních investic výrazně roste export. Tyto faktory významně přispívají k hospodářskému růstu České republiky.

3 Zhodnocení výkonnosti ČR a návrhy na zlepšení

Na předchozích stranách byla provedena analýza výkonnosti ekonomik V4 z pohledu ukazatelů hospodářského růstu, nezaměstnanosti, inflace a platební bilance. Tato kapitola je zaměřena na komplexní zhodnocení vývoje ekonomické výkonnosti v České republice. Na základě výsledků jsou dále formulovány návrhy na zlepšení ekonomické výkonnosti ČR.

Na přelomu 80. a 90. let stálo Československo před úkolem transformovat svou ekonomiku ze systému centrálního plánování k fungování na základě tržních principů. To s sebou neslo zásadní změny a náklady. Důsledkem byl hospodářský pokles a snížení ekonomické úrovně na počátku transformace. Došlo také ke skokovému nárůstu inflace a vzniku nezaměstnanosti. Česká republika se s novou situací vyrovnala nejlépe ze zemí V4, což dokládá její přijetí do OECD jako první postsocialistické země a udělení investičního ratingu společností Standard & Poor v roce 1995. Důvodem úspěšnosti v tomto období byly především příznivé výchozí podmínky, „transformační polštář“, fixní měnový kurz a restriktivní politika.

V letech 1997 – 1999 došlo ke zhoršení ekonomické výkonnosti ČR, na kterém se podepsalo několik negativních faktorů současně. Předchozí přehřívání ekonomiky mělo za následek reálné zhodnocování koruny a zvyšování nerovnováhy obchodní bilance. Měnová restrikce a snaha udržet fixní kurz koruny vedly k měnové krizi, která se následně přelila do celého hospodářství. Zvenčí se přidal pokles poptávky v Německu a dalších zemích EU, což vedlo ke zpomalení české ekonomiky a vzniku deficitu veřejných financí. Na vývoji hospodářství se podepsaly také povodně v roce 1997. V důsledku těchto negativních vlivů došlo ke snížení veřejných výdajů, spotřeby i investic a tím také k poklesu výkonu celé ekonomiky. V období recese rovněž stoupala míra nezaměstnanosti a více se projevovaly také regionální rozdíly.

Po překonání této krize začala ekonomika opět růst, což se jí dařilo až do konce sledovaného období. Projevil se příliv zahraničních investic, zejména po zavedení investičních pobídek v roce 1998.

V posledních letech se stal tahounem ekonomiky zahraniční obchod. V oblasti exportu došlo k výraznému zlepšení ve srovnání s počátkem 90. let. Zlepšila se kvalita

produkce, což umožnilo její směřování na náročné západní trhy. Zvýšilo se rovněž zapojení do světového hospodářství.

Dalším pozitivem bylo, že hospodářský růst nastartovaný po krizi na konci 90. let nebyl doprovázen zvýšením míry inflace. Bylo to zásluhou přechodu na režim plovoucího kurzu a zavedením přímého cílování inflace. Výkyvy ve vývoji byly způsobeny zejména další deregulací některých cen a změnami cen dovážených komodit, především ropy a potravin.

Určité rezervy v ekonomické výkonnosti je možné najít ve využívání vlastních zdrojů, konkrétně lidského kapitálu. S oživením ekonomiky po roce 2000 se nedostavil pokles nezaměstnanosti, což ukazovalo na strukturální charakter nezaměstnanosti a rovněž na určitou přezaměstnanost v 90. letech. Znepokojivý byl rovněž rostoucí podíl dlouhodobě nezaměstnaných. Ke snižování míry nezaměstnanosti docházelo až v posledních letech sledovaného období v důsledku zvýšené poptávky po práci ze strany firem.

3.1 Návrhy na zlepšení

Vysoká tempa růstu ČR v posledních letech svědčí o velké dynamice průmyslové výroby a zlepšujících se výsledcích zahraničního obchodu. To jsou jistě pozitivní výsledky přílivu zahraničního kapitálu a rostoucí výkonnosti tohoto sektoru, především automobilového průmyslu a na něj navazujících odvětví. Ale předpoklady pro stabilní růst výkonnosti v následujících letech jsou z tohoto pohledu horší. Převážnou motivací pro příliv zahraničních investic, které podporovaly exportní růst ekonomiky, byla totiž relativně levná pracovní síla a výhodná geografická poloha.

Rozvoj ekonomiky postavený na industriálních tradicích a nízkých pracovních nákladech ale není dlouhodobě udržitelný. Za levnější pracovní silou se investice začínají přesouvat dále do východní Evropy a asijských zemí. Další riziko přináší citlivost tohoto typu produkce na výkyvy v domácím hospodářském cyklu a vzhledem k jeho výraznému podílu na exportu se vysoce otevřená česká ekonomika stává zranitelnější také v případě recese v zahraničí. To se již začíná projevovat zpomalováním růstu české ekonomiky²⁴ v souvislosti s postupující hospodářskou krizí v zahraničí.

²⁴ V roce 2008 růst HDP zpomalil na 3,7% a v 1. čtvrtletí roku 2009 meziročně poklesl o 3,4%. [26]

Je tedy zapotřebí **změnit strukturu výroby ve prospěch technologicky a kvalifikačně náročnější produkce**, kde budou více rozhodovat mimocenové nástroje konkurence jako goodwill, kvalita a spolehlivost či schopnost uspokojit zvláštní požadavky zákazníků. Bylo by vhodné, aby stát přehodnotil investiční pobídky ve prospěch firem (domácích i zahraničních), které se zaměřují na sofistikovanou produkci, a podporoval vznik technologicky orientovaných firem. Rovněž by měl stát upřednostnit podniky, které provádějí výzkum – kromě již platného daňového zvýhodnění by firmy mohly využít např. snazší dostupnosti úvěrů, zjednodušené administrativy apod.

S tím souvisí i nutnost **zlepšit inovační výkonnost** jako předpoklad zdravého růstu ekonomiky, a to především **zvýšením podílu investic do vzdělávání, vědy a výzkumu**. Tyto prostředky by měly být využity na podporu celoživotního vzdělávání, budování vědeckotechnických parků a vývojových pracovišť. Jak dokládá Tabulka 13, dochází v České republice k růstu investic do výzkumu a vývoje, ale jejich podíl na HDP stále zaostává za průměrem vyspělých zemí EU.

Tabulka 13: Výdaje na výzkum a vývoj [% z HDP]

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ČR	1,08	1,15	1,14	1,21	1,20	1,20	1,25	1,25	1,41	1,55	1,54
EU15	1,83	1,84	1,89	1,91	1,92	1,93	1,92	1,89	1,89	1,91	1,91

Zdroj: EUROSTAT

V souvislosti s rozvojem znalostní ekonomiky je kromě investic nutné prohloubit sdílení inovací mezi všemi subjekty, které se tohoto procesu účastní – je třeba propojit výzkum a vývoj s výukou na školách a také s podnikatelskou sférou. Na mezinárodní úrovni je nutné zlepšit spolupráci v oblasti inovací s vyspělými státy a v maximální míře využít možnosti čerpání dotací na výzkum a vývoj ze strukturálních fondů EU.

Dalším doporučením pro hospodářskou politiku je dotažení **reformy veřejných financí**. Dosud vešly v platnost jen některé dílčí reformy, ale jiné stále ještě čekají na své uskutečnění. Zejména by se již nemělo otálet s provedením zásadních změn penzijního systému a zdravotnictví. Dosavadní nastavení není udržitelné, neboť stárnutí populace přináší rostoucí náklady na důchodové zabezpečení i zdravotní péči a tím také tlaky na fiskální udržitelnost.

Zásluhou rychlého hospodářského růstu v posledních letech se podařilo výrazně snížit nezaměstnanost. Ovšem s nastupující hospodářskou krizí se počet nezaměstnaných opět prudce zvyšuje²⁵. Je tedy nutné, aby stát motivoval firmy k **vytváření pracovních míst**, nejlépe snížením odvodů na sociální a zdravotní pojištění, které v současné době představuje vysoké náklady pro zaměstnavatele. Rovněž je zapotřebí **řešit** rostoucí **dlouhodobou nezaměstnanost**. Zde by jistě pomohlo zpřísnění sociálního systému, aby se pracovat opravdu vyplatilo.

Celkově se dá říci, že Česká republika prošla úspěšně přechodem od systému centrálního plánování k vysoce otevřené ekonomice tržní. S výjimkou transformační a měnové krize dosahovala slušných temp hospodářského růstu. Ve srovnání s ostatními zeměmi V4 se jí lépe podařilo zvládnout inflaci a v 90. letech také nezaměstnanost, v posledních letech dosáhla lepších výsledků i v oblasti vnější rovnováhy.

Přes počáteční náskok v ekonomické úrovni ČR vůči dalším státům V4 došlo v průběhu sledovaného období ke stírání tohoto rozdílu, neboť průměrné tempo růstu HDP na obyvatele bylo na Slovensku a v Polsku vyšší a v Maďarsku srovnatelné s Českou republikou.

U všech zemí V4 byla rovněž patrná konvergence ekonomické úrovně k průměru zemí EU, a to v důsledku rychlejšího růstu produktivity práce a tím i vyššího tempa hospodářského růstu. Přesto má Česká republika a současně i zbytek Visegrádské skupiny před sebou ještě dlouhou cestu, než se vyrovná vyspělejším evropským zemím.

Aby se tento cíl podařilo naplnit, je zapotřebí uskutečnit určité hospodářské změny. V oblasti produkce by mělo dojít k upřednostnění heterogenní sofistikované výroby a služeb místo tradičního automobilového průmyslu. S tím se pojí i nutnost zlepšit inovační výkonnost ekonomiky vyšší podporou vzdělávání, vědy a výzkumu. Vzhledem ke stárnutí populace je nezbytné dokončit reformu veřejných financí, zejména penzijního systému a zdravotnictví, aby byla zajištěna fiskální udržitelnost. Proti rostoucí míře nezaměstnanosti by se měla hospodářská politika zaměřit na podporu vzniku pracovních míst a zpřísnění sociálního systému.

²⁵ V dubnu 2008 byla míra nezaměstnanosti 5,2 %, v dubnu 2009 již 7,9%. [29]

Závěr

Bakalářská práce byla zaměřena na hodnocení výkonnosti ekonomiky České republiky v komparaci s dalšími zeměmi Visegrádské skupiny.

V teoretické části práce byly popsány základní ukazatele makroekonomické výkonnosti, které vycházely ze základních cílů stabilizační hospodářské politiky. Těmi jsou vyvážený a stabilní růst ekonomiky, optimální využívání vlastních zdrojů, cenová stabilita a vnější rovnováha. Proto byly zvoleny ukazatele hospodářského růstu, inflace, nezaměstnanosti a obchodní bilance.

Tohoto rozdělení se držela i následující analýza ekonomické výkonnosti. Nejdříve ale byla popsána situace výchozí situace na konci 80. let. Po pádu totalitního režimu započal proces transformace z centrálně plánovaného systému k tržní ekonomice. Výhodou Československa v této fázi byla stabilní makroekonomická situace a vyšší životní i ekonomická úroveň. Polsko a Maďarsko zase byly napřed s tržními reformami a soukromým podnikáním. Rozdílný byl rovněž přístup k transformaci: Československo s Polskem zvolily šokovou terapii, zatímco Maďarsko se rozhodlo pro metodu gradualismu.

Dále byl analyzován hospodářský růst, a to z pohledu dynamiky růstu, ekonomické úrovně a faktorů, které jej ovlivňují. Z hlediska průměrného tempa růstu si Česká republika vedla lépe než průměr zemí EU, ale ve srovnání s ostatními státy V4 byla ČR lepší pouze než Maďarsko. Co se týče ekonomické úrovně, došlo u všech zemí ke konvergenci k průměru zemí eurozóny. Přesto je ale zaostávání stále výrazné. Česká republika dosahovala nejvyšší ekonomické úrovně mezi zeměmi V4, ale postupně docházelo ke snižování tohoto náskoku. Sbližování ekonomické úrovně se odráželo od rychlejšího růstu produktivity práce v dohánějících zemích.

Dalším bodem analýzy byl vývoj nezaměstnanosti. Výkonnost ekonomik V4 se z tohoto pohledu výrazně lišila. Česká republika si celkově vedla nejlépe, zejména v 90. letech. Příčinou byly „transformační polštáře“, rozvoj sektoru služeb, pokles zaměstnanosti a současně přezaměstnanost v důsledku nedostatečné restrukturalizace. Vyšší nezaměstnanost v dalších letech byla převážně strukturální a výrazně se lišila v jednotlivých regionech.

Hůře na tom byla ČR z hlediska dlouhodobé nezaměstnanosti. Její podíl na celkové nezaměstnanosti se v průběhu sledovaného období rychle zvyšoval až na téměř 50%.

Následně byla analyzována inflace. Zde hrál důležitou roli kurzový režim. Česká republika zvolila na počátku transformace režim fixního kurzu, který vedl k podstatně lepšímu zvládnutí inflačních tlaků než v zemích, které se rozhodly pro režim *posuvného zavěšení*. Ve druhé polovině 90. let však snaha o udržení fixního kurzu měla za následek měnovou krizi a přechod na floating s přímým cílováním inflace. To vedlo k rychlému procesu dezinflace v následujících letech.

Posledním zkoumaným ukazatelem byla platební bilance. Základní charakteristikou vnějších vztahů byla rostoucí míra integrace ekonomik do světového hospodářství, a to jak v mezinárodním obchodě, tak i v oblasti zahraničních investic. Změnila se orientace zahraničního obchodu, zejména exportu, směrem k náročným západním trhům, což vedlo ke zkvalitnění produkce. Záslouhou vysoké míry zahraničních investic výrazně vzrostl vývoz, což významně přispívá k hospodářskému růstu České republiky.

V poslední části práce bylo provedeno komplexní zhodnocení ekonomické výkonnosti ČR a na základě výsledků byly formulovány návrhy a doporučení na zlepšení.

Z analýzy vyplývá, že Česká republika zvládla úspěšně přechod od systému centrálního plánování k exportně orientované ekonomice tržní. S výjimkou transformační a měnové krize dosahovala kladných hodnot hospodářského růstu, který byl navíc rychlejší než činil průměr zemí EU, což vedlo ke sblížení ekonomické úrovně ČR s evropskými zeměmi. Ve srovnání s ostatními státy V4 se lépe vyrovnala s inflací a v 90. letech také s nezaměstnaností, v posledních letech byla úspěšnější i v oblasti zahraničního obchodu. Přesto má Česká republika před sebou ještě dlouhou cestu, než se v ekonomické výkonnosti vyrovná vyspělejším evropským zemím.

Aby se tento záměr podařilo uskutečnit, je nutné provést určité hospodářské změny. V oblasti produkce by měl stát motivovat firmy, aby se zaměřily na technologicky a kvalifikačně náročnější výrobu a služby. S tím se pojí i nutnost zlepšit inovační výkonnost ekonomiky vyšší podporou vzdělávání, vědy a výzkumu a současně prohloubit sdílení inovací mezi centry výzkumu a vývoje, školami a soukromou sférou.

Vzhledem ke stárnutí populace je nezbytné dokončit reformu veřejných financí, zejména penzijního systému a zdravotnictví, aby byla zajištěna fiskální udržitelnost. Proti rostoucí míře nezaměstnanosti by se měla hospodářská politika zaměřit na podporou vzniku pracovních míst a zpřísnění sociálního systému.

Celá práce byla doprovázena řadou tabulek, obrázků a grafů, které měly napomoci lepší představě o vývoji faktorů ekonomické výkonnosti.

Cílem práce bylo zhodnotit ekonomickou výkonnost ČR od pádu totalitního režimu až po současnost. Věřím, že se tento záměr podařilo naplnit.

Použitá literatura

Tištěné publikace

- [1] FRANK, R. H. a BERNANKE, B. S. *Ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. 803 s. ISBN 80-247-0471-4
- [2] HELÍSEK, M. *Makroekonomie: Základní kurz*. 2. vyd. Slaný: Melandrium, 2002. 326 s. ISBN 80-86175-25-1
- [3] HOLMAN, R. *Ekonomie*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. 709 s. ISBN 80-7179-891-6
- [4] HOLMAN, R. *Makroekonomie: Středně pokročilý kurz*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2004. 424 s. ISBN 80-71797-64-2
- [5] HOLMAN, R. *Transformace české ekonomiky (v komparaci s dalšími zeměmi střední Evropy)*. 1. vyd., Praha: CEP, 2000. 106 s. ISBN 80-90279-56-2
- [6] JANDOVÁ, M. Zahraniční obchod In SLANÝ, A. a kol. *Faktory konkurenceschopnosti (komparace zemí V-4)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 148 - 158. ISBN 978-80-210-4455-5
- [7] KADEŘÁBKOVÁ, A. a kol. *Růst, stabilita a konkurenceschopnost IV: Česká republika v globalizované a znalostní ekonomice*. 1. vyd. Praha: Linde, 2008. 389 s. ISBN 978-80-86131-79-5
- [8] KLAUS, V. *Makroekonomická fakta české transformace*. 1. vyd. Brno: Publishing, 2007. 139 s. ISBN 978-80-903858-1-8
- [9] KLIKOVÁ, CH. a KOTLÁN, I.: *Hospodářská politika*. 1. vyd. Ostrava: Sokrates, 2003. 275 s. ISBN 80-86572-04-8
- [10] LIŠKA, V. *Makroekonomie*. 2. vyd. Praha: Professional Publishing, 2004. 628 s. ISBN 80-86419-54-1
- [11] MANKIWI, N. G. *Zásady ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 764 s. ISBN 80-7169-891-1
- [12] MUSIL, P. Trh práce In SLANÝ, A. a kol. *Faktory konkurenceschopnosti (komparace zemí V-4)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 33 – 48. ISBN 978-80-210-4455-5
- [13] SOJKA, M. a kol. *Česká ekonomika v evropských integračních procesech: Vybrané problémy*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2009. 291 s. ISBN 978-80-7239-234-6

- [14] VARADZIN, F. a kol. *Ekonomický rozvoj a růst*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2004. 329 s. ISBN 80-86419-61-4
- [15] VAŠENDOVÁ, M. Mezinárodní pohyb kapitálů In SLANÝ, A. a kol. *Faktory konkurenceschopnosti (komparace zemí V-4)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 94 - 102. ISBN 978-80-210-4455-5
- [16] ŽÍDEK, L. Srovnání základních makro-ekonomických ukazatelů In SLANÝ, A. a kol. *Konkurenceschopnost ekonomiky (komparace zemí 10CE)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 20 – 36. ISBN 978-80-210-4725-9
- [17] ŽÍDEK, L. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. 304 s. ISBN 80-7179-922-X

Internetové zdroje

- [18] ČNB. *Česká národní banka 1993 - 2003* [online]. 2003 [cit. 2009-02-27] Dostupné na:
<http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/publikace/download/cnb_1993-2003_cz.pdf>
- [19] ČNB. *Hodnocení úspěšnosti transformace* [online]. 2007 [cit. 2009-04-11] Dostupné na:
<http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/singer_20070313_plzen_univerzita.pdf>
- [20] ČNB. *Platební bilance 2007* [online]. 2006 [cit. 2009-04-22] Dostupné na: <http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb>
- [21] ČSÚ. *Analýza trhu práce 1993 – 2005* [online]. 2006 [cit. 2009-03-05] Dostupné na: <<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/3111-06>>
- [22] ČSÚ. *Dlouhodobý vývoj zahraničního obchodu České republiky* [online]. 2008 [cit. 2009-03-04] Dostupné na:
<[http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/DA00475F3D/\\$File/52573965.pps](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/DA00475F3D/$File/52573965.pps)>
- [23] ČSÚ. *Indexy spotřebitelských cen - metodická příručka* [online]. 2009 [cit. 2009-04-05] Dostupné na:
<[http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/isc_metodicka_prirucka/\\$File/manual_isc_2009.doc](http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/isc_metodicka_prirucka/$File/manual_isc_2009.doc)>

- [24] ČSÚ. *OECD Ekonomický přehled české republiky 2008* [online]. 2009 [cit. 2009-05-01] Dostupné na:
<[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/oecd_ekonomicky_prehled_ceske_republiky_2008/\\$File/oecd_cr_2008.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/oecd_ekonomicky_prehled_ceske_republiky_2008/$File/oecd_cr_2008.pdf)>
- [25] ČSÚ. *Průměrná míra inflace v roce 2008 byla 6,3 %* [online]. 2009 [cit. 2009-03-10] Dostupné na: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/cisc010909.doc>>
- [26] ČSÚ. *Předběžný odhad čtvrtletního HDP – 1. čtvrtletí 2009* [online]. 2009 [cit. 2009-15-05] Dostupné na: <
<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/cpoh051509.doc>>
- [27] ČSÚ. *Specifika hospodářského cyklu ve vybraných tranzitivních ekonomikách* [online]. 2005 [cit. 2009-03-13] Dostupné na:
<<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/1517-04>>
- [28] ČSÚ. *Trh práce a demografický vývoj jako faktory hospodářského růstu v ČR v mezinárodním srovnání* [online]. 2009 [cit. 2009-04-25] Dostupné na: <
<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/cta01210909.doc>>
- [29] ČTK. Analytici tvrdí, že nezaměstnanost stále poroste. *Novinky.cz* [online]. 2009 [cit. 2009-05-15] Dostupné na: <<http://www.novinky.cz/kariera/168533-analytici-tvrdi-ze-nezamestnanost-stale-poroste.html>>
- [30] ČTK. Inflace v Maďarsku stoupla na 7,4 %. *Patria.cz* [online]. 2009 [cit. 2009-04-11] Dostupné na: <<http://www.patria.cz/Zpravodajstvi/1132135/inflace-v-madarsku-stoupla-na-74-.html>>
- [31] EBRD. *Selected Economic Indicators* [online]. 2009 [cit. 2009-03-18] Dostupné na: <<http://www.ebrd.com/country/sector/econo/stats/index.htm>>
- [32] EUROSTAT. *Obecná databáze Eurostatu (česká verze)* [online]. 2009 [cit. 2009-04-25] Dostupné na: <<http://dw.czso.cz/ode/index.htm>>
- [33] GORSKI, R. Polsko: Světová krize nejvíce zabolí zřejmě v roce 2010. *iHNed.cz* [online]. 2009 [cit. 2009-04-11] Dostupné na: <<http://investice.ihned.cz/c1-32362600-polsko-svetova-krize-nejvice-zaboli-zrejme-v-roce-2010>>
- [34] IMF. *World Economic Outlook Database* [online]. 2009 [cit. 2009-04-25] Dostupné na: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/02/weodata/index.aspx>
- [35] JASANSKÝ, J. Národní inovační strategie České republiky. *MPO* [online]. 2006 [cit. 2009-05-12] Dostupné na: <<http://www.mpo.cz/dokument11662.html>>

- [36] LACINA, J. Desetileté ohlédnutí za nezaměstnaností v ČR. *Euroekonom.cz* [online]. 2007 [cit. 2009-04-20] Dostupné na: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jl-nezamestnanost07>>
- [37] MF ČR. *Makroekonomická predikce duben 2009* [online]. 2009 [cit. 2009-04-27] Dostupné na: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/MakroPre_2009Q2_komplet_pdf.pdf>
- [38] NÁDVORNÍK. *Mapa členů Visegrádské skupiny* [online]. 2006 [cit. 2009-04-23] Dostupné na: <http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Map_of_Visegrad_Group.png?uselang=cs>
- [39] OECD. *OECD.Stat Extracts* [online]. 2009 [cit. 2009-04-18] Dostupné na: <<http://stats.oecd.org/WBOS/>>
- [40] VITAMVÁSOVÁ, L. Na Maďarsko doléhá krize na finančních trzích. *iDNES.cz* [online]. 2008 [cit. 2009-03-31] Dostupné na: <http://finance.idnes.cz/na-madarsko-doleha-krize-na-financnich-trzich-fn5-/inv.asp?c=A081025_115950_inv_hla>
- [41] ZEMÁNEK, J. Bohaté Slovensko, chudé Maďarsko - nová realita na březích Dunaje. *Euroekonom.cz* [online]. 2007 [cit. 2009-04-20] Dostupné na: <<http://euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-slovensko9>>
- [42] ZEMÁNEK, J. Kdo je hospodářským premiantem Visegrádské čtyřky? *Euroekonom.cz* [online]. 2004 [cit. 2009-04-20] Dostupné na: <<http://euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-visegrad>>
- [43] ŽÁK, M. *Hospodářská politika* [online]. 1997 [cit. 2009-03-03] Dostupné na: <http://www.vsem.cz/data/data/sis-ukazky-kapitol/uc_hp_kapitola.pdf>

Seznam zkratk a symbolů

10CE	10 států střední a východní Evropy, které vstoupily do EU v roce 2004 resp. 2007
CPI	Index spotřebitelských cen (Consumer Price Index)
ČDP	Čistý domácí produkt
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSR	Československo (oficiálně ČSSR)
ČSÚ	Český statistický úřad
DEM	Německá marka (Deutsche Mark)
DPH	Daň z přidané hodnoty
EBRD	Evropská banka pro obnovu a rozvoj (European Bank for Reconstruction and Development)
EU	Evropská unie
EU15	Prvních 15 členských států EU
HDP	Hrubý domácí produkt
HNP	Hrubý národní produkt
Hod	Hodina
HU	Maďarsko
ILO	Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization)
IMF	Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund)
M2	Peněžní agregát, který zahrnuje oběživo, vklady na účtech a repo operace
MF	Ministerstvo financí
Mil.	Miliony
Mld.	Miliardy
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
Ob., obyv.	Obyvatel
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)

PL	Polsko
PPI	Index cen výrobců (Producer Price Index)
PZI	Přímé zahraniční investice
Resp.	Respektive
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SR	Slovenská republika
Tis.	Tisíce
Tj.	Také jinak
Tzv.	Takzvaný
USD	Americký dolar (United States Dollar)
V4	Visegrádská skupina: Česká republika, Slovensko, Polsko a Maďarsko
VŠPS	Výběrové šetření pracovních sil
ZO	Zahraniční obchod

Seznam tabulek, obrázků, grafů a příloh

Seznam tabulek

Tabulka 1: Přehled metod měření HDP	12
Tabulka 2: Struktura platební bilance v ČR.....	23
Tabulka 3: Reformní opatření v jednotlivých zemích	27
Tabulka 4: Meziroční změna reálných mezd [%].....	30
Tabulka 5: Průměrná tempa růstu HDP [%].....	32
Tabulka 6: Vývoj HDP na osobu dle parity kupní síly; eurozóna = 100 [%].....	34
Tabulka 7: Tempa růstu HDP, produktivity práce/hod a zaměstnanosti [průměry v %] 35	
Tabulka 8: Růst produktivity práce/hod [průměry v %].....	37
Tabulka 9: Délka nezaměstnanosti [podíly v %].....	42
Tabulka 10: Index spotřebitelských cen a index cen výrobců; roční průměry [%]	43
Tabulka 11: Vývoj podílu salda obchodní bilance na HDP [%].....	50
Tabulka 12: Podíl high-tech produkce na celkových exportech [%].....	51
Tabulka 13: Výdaje na výzkum a vývoj [% z HDP]	56

Seznam obrázků

Obrázek 1: Základní makroekonomické ukazatele.....	10
Obrázek 2: Faktory hospodářského růstu	15
Obrázek 3: Populace podle ekonomické aktivity	16
Obrázek 4: Státy Visegrádské skupiny	25

Seznam grafů

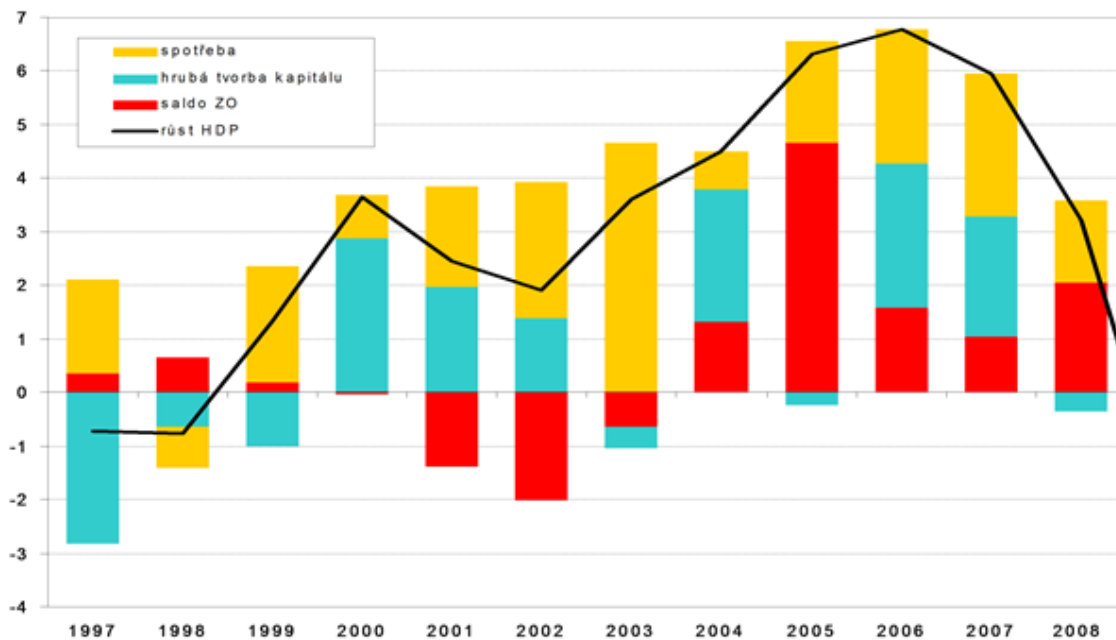
Graf 1: Struktura spotřebního koše v ČR.....	20
Graf 2: Meziroční změny HDP v %.....	29
Graf 3: HDP/obyv. dle směnného kurzu [USD]	33
Graf 4: Vývoj HDP/obyvatele dle parity kupní síly [USD].....	34
Graf 5: Obecná míra nezaměstnanosti – podle metodiky ILO (VŠPS), [%]	38
Graf 6: Mzdový polštář v ČR	39
Graf 7: Nabídka a poptávka na trhu práce v ČR.....	40
Graf 8: Vývoj kurzu koruny při fixním režimu a po zavedení režimu floatingu.....	45
Graf 9: Vývoj inflace (CPI) v letech 1999-2008; [%]	46
Graf 10: Meziroční růst spotřebitelských cen v ČR [%]	47
Graf 11: Rovnováha běžného účtu platební bilance jako procento HDP	49
Graf 12: Meziroční čistý příliv zahraničních investic [mil. USD]	53

Seznam příloh

Příloha 1: Příspěvky k růstu HDP v ČR [%]	68
Příloha 2: Míra registrované nezaměstnanosti v ČR; stav k 31.12.2006.....	68
Příloha 3: Rozklad meziročního růstu spotřebitelských cen v ČR [%]	69
Příloha 4: Běžný účet platební bilance ČR v procentech HDP (roční klouzavé úhrny). 69	

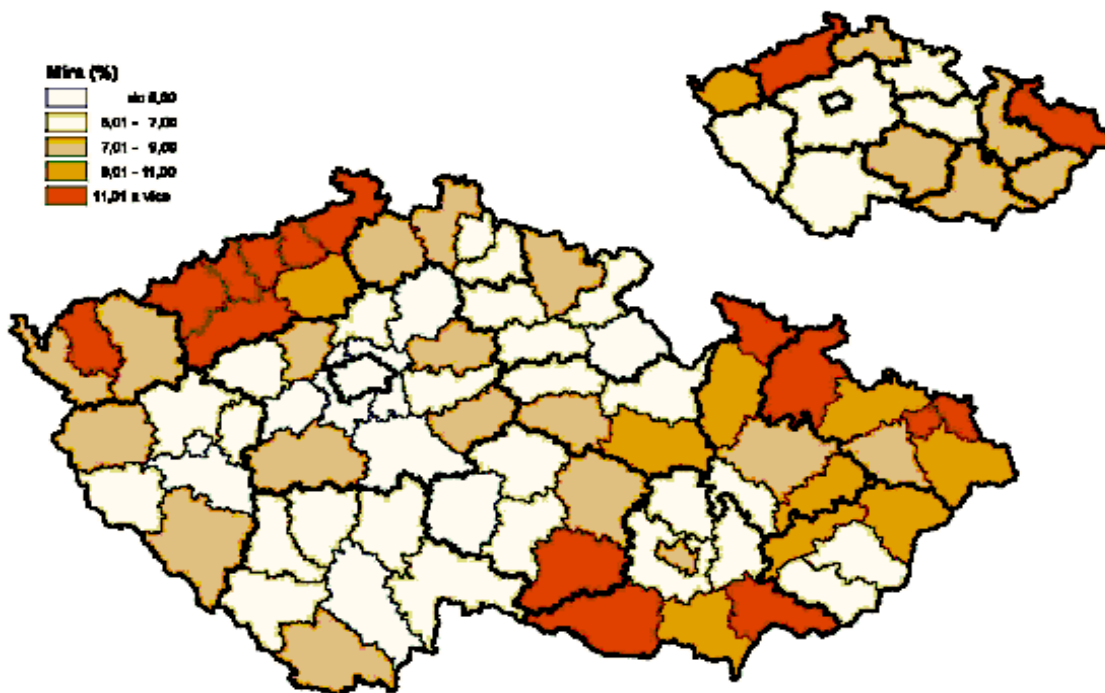
Přílohy

Příloha 1: Příspěvky k růstu HDP v ČR [%]

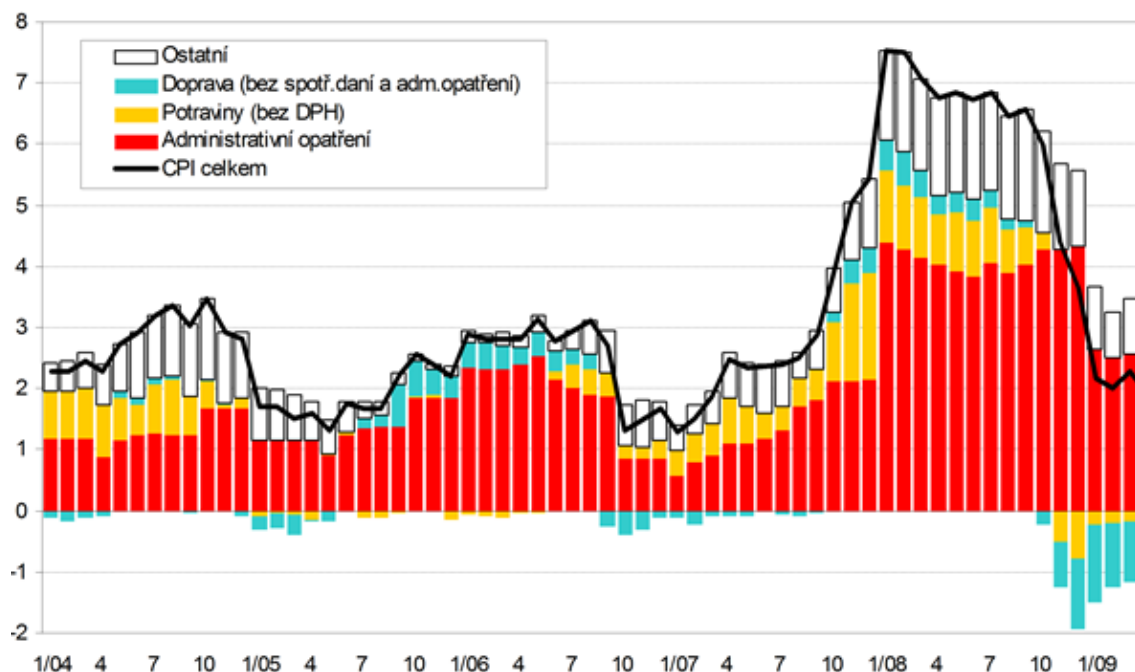
Zdroj: MF ČR. *Makroekonomická predikce duben 2009* (2009)

Příloha 2: Míra registrované nezaměstnanosti v ČR; stav k 31.12.2006

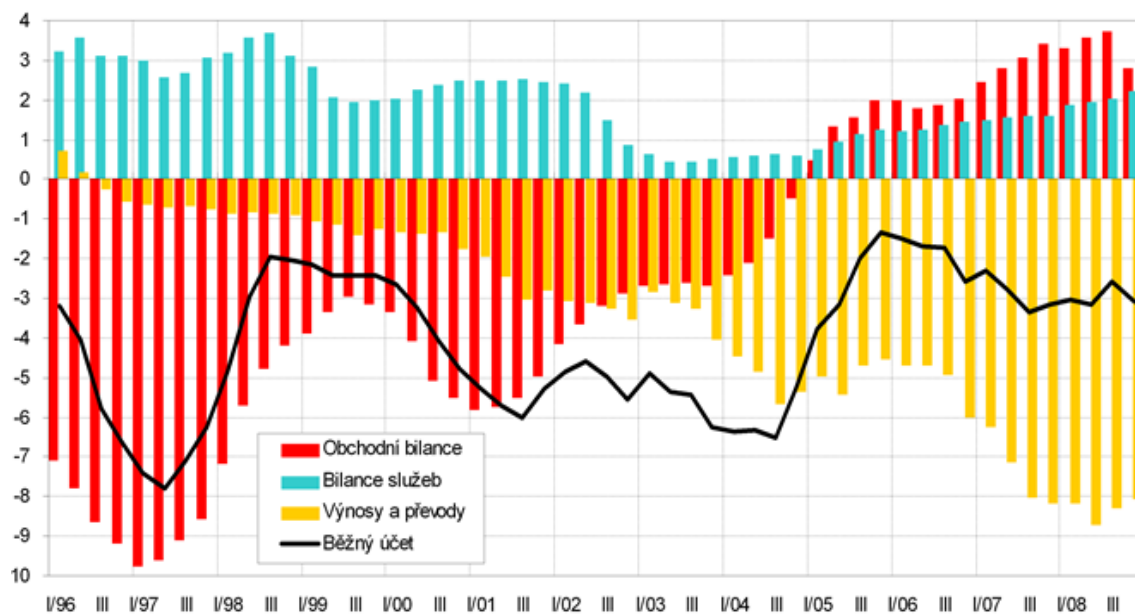
Zdroj: ČSÚ. *Analýza trhu práce 1993 – 2005* (2006)

Příloha 3: Rozklad meziročního růstu spotřebitelských cen v ČR [%]

Zdroj: MF ČR. *Makroekonomická predikce duben 2009* (2009)

Příloha 4: Běžný účet platební bilance ČR v procentech HDP (roční klouzavé úhrny)

Zdroj: MF ČR. *Makroekonomická predikce duben 2009* (2009)